

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Національний університет водного господарства
та природокористування**

О. Л. Пінчук, Є. Г. Герасімов, С. О. Куницький

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Навчальний посібник

*Рекомендовано науково-технічною радою Національного
університету водного господарства та
природокористування*

Рівне – 2023

УДК 330.15:626.81(075)

П62

Рецензенти:

Федонюк Т. П., д.с.-г.н., професор, керівник Навчально-наукового центру екології та охорони навколишнього середовища Поліського національного університету;

Савіна Н. Б., д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП.

Рекомендовано науково-технічною радою НУВГП.

Протокол № 155 від 09 вересня 2022 р.

Пінчук О. Л., Герасімов Є. Г., Куницький С. О.

П62 Інтегроване управління водними ресурсами : навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2023. – 100 с.

ISBN 978-966-327-541-3

В навчальному посібнику розкрито суть концепції інтегрованого управління водними ресурсами. Основну увагу зосереджено на підготовці планів управління як на національному рівні, так і на рівні річкового басейну. Призначено для здобувачів вищої освіти, фахівців Державного агентства водних ресурсів України тощо.

УДК 330.15:626.81(075)

ISBN 978-966-327-541-3

© О. Л. Пінчук,
Є. Г. Герасімов,
С. О. Куницький, 2023
© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ: СУТЬ КОНЦЕПЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	6
2. ПРОЦЕС ПЛАНУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	23
3. ІНІЦІУВАННЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	30
4. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ РОБІТ.....	38
5. РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ.....	53
6. АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ.....	61
7. СТРАТЕГІЯ І ВАРІАНТИ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	73
8. ПІДГОТОВЛЕНИЙ І ЗАТВЕРДЖЕНИЙ ПЛАН ІУВР	91
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	98

ВСТУП

В Україні здійснюється поступовий процес реформування системи управління водними ресурсами, метою якого є досягнення її відповідності найкращим практикам Європейського Союзу.

Розуміння необхідності вирішення водогосподарських проблем шляхом впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами знайшло своє відображення у законодавчих актах України, якими визначено, що «система державного управління в галузі охорони вод потребує невідкладного реформування у напрямі переходу до інтегрованого управління водними ресурсами».

На практиці це означає зміну методів управління, шляхом залучення в процес прийняття управлінських рішень зацікавлених сторін, водокористувачів усіх рівнів (взаємодія територіальних та центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів обласних держадміністрацій, науково-дослідних установ, виробничих підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян).

Відповідно до Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, яка затверджена Законом України від 24 травня 2012 року № 4836-VI, передбачено впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, розроблення та виконання планів управління басейнами річок, застосування економічної моделі цільового фінансування заходів у басейнах річок, утворення басейнових рад річок, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів.

Саме басейновий принцип управління водними ресурсами передбачає активне залучення усіх зацікавлених сторін у процес управління, що сприяє скоординованому розвитку і управлінню природними ресурсами з метою досягнення максимального соціально-екологічного благополуччя на справедливій основі.

Важливим етапом впровадження басейнового принципу управління водними ресурсами є розробка плану управління річковим басейном.

З іншої сторони, загальна мета реформ управління водними ресурсами – сталий розвиток, але він повинен також супроводжуватися забезпеченням соціальної справедливості та економічної ефективності. Запропонований підхід вдосконалення управління водними ресурсами ґрунтується на участі бенефіціарів в плануванні і розробленні рішень. Тому при розробленні планів управління водними ресурсами участь водокористувачів може бути більш інтенсивнішою, ніж при звичайному державному плануванні.

Формулювання стратегії управління водними ресурсами зазвичай є першим кроком на шляху розробки плану, так як основні цілі і завдання повинні бути визначені, а ключовий напрямок реформ погоджено до здійснення детального планування.

Планування є не лінійним, а циклічним процесом і має супроводжуватися регулярним моніторингом, оцінкою досягнутих результатів і повторним переплануванням. Використання цього навчального посібника допоможе встановити відмінності і прискорити позитивні зміни для досягнення сталого розвитку.

Хоча в посібнику здійснено акцент на національне планування управління водними ресурсами, матеріали легко адаптуються до планування нижнього рівня (басейни або водозбірні площі).

1. ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ: СУТЬ КОНЦЕПЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Що означає інтегроване управління водними ресурсами?

При своїй простоті, інтегроване управління водними ресурсами є логічною і привабливою концепцією. В її основі лежить те, що різні види водокористування взаємозалежні. Це очевидно для всіх нас. Великі зрошувальні норми і скиди забруднених дренажних вод з сільськогосподарських угідь призводять до зниження запасів прісних вод для питного водопостачання або індустріального використання; муніципальні і індустріальні стічні води забруднюють річки і загрожують екосистемам; якщо потрібно зберегти воду в річці для підтримки рибництва і екосистем, то зменшується водозабір для вирощування сільськогосподарських культур. Є безліч прикладів, коли нерегульоване використання обмежених водних ресурсів є марнотратним і відповідно нестійким.

Інтегроване управління означає, що всі види водокористування розглядаються спільно. Рішення щодо розподілу та управління водними ресурсами враховує вплив кожного виду водокористування. При цьому беруться до уваги загальні соціально-економічні цілі, включаючи досягнення сталого розвитку. Як ми побачимо, основна концепція ІУВР була розширена з метою забезпечення спільного прийняття рішень. Різні користувацькі групи (фермери, громади, захисники навколишнього середовища і т.д.) можуть впливати на стратегії розвитку та управління водними ресурсами. Це приносить додаткову користь, оскільки проінформовані користувачі організують місцеве самоврядування, вирішуючи проблеми, типу

водозбереження або охорони водозбірної площі, набагато ефективніше, ніж при централізованому управлінні та нагляді.

Управління використовується в його найширшому сенсі. Це підкреслює те, що ми не повинні концентруватися тільки на розвитку водних ресурсів, а також повинні свідомо керувати розвитком водного господарства таким чином, щоб гарантувати довгострокове і стале використання водних ресурсів для майбутніх поколінь.

Тому інтегроване управління водними ресурсами є безперервним процесом, що забезпечує сталий розвиток, розподіл і моніторинг використання водних ресурсів в контексті соціальних, економічних і екологічних завдань. Це відрізняється від відомчого підходу, який застосовується в багатьох країнах. Коли відповідальність за питне водопостачання покладається на одну організацію, за подачу зрошувальної води на іншу і за охорону довкілля на третю, недоліки міжгалузевих зв'язків призводять до незкоординованого розвитку і управління водними ресурсами, конфліктів, втрат і нестійких систем.

1.2. Чому інтегроване управління водними ресурсами (ІУВР)?

Вода – фундаментальний ресурс для виживання, охорони здоров'я, гідного життя і розвитку людства. Світові запаси прісної води знаходяться під всезростаючим пресом, і в той же час багато хто все ще відчуває нестачу в доступі до адекватного водопостачання для задоволення основних потреб. Зростання кількості населення, розвиток економічної діяльності і підвищення рівня життя призводять до посилення конкуренції і конфліктів через обмежені запаси прісної води. Приведемо декілька причин, чому багато хто стверджує, що світ на порозі водної кризи:

- водні ресурси зазнають дедалі більшого антропогенного тиску від приросту населення, економічної діяльності та посиленої конкуренції за воду серед користувачів;

- водозабір збільшився більш ніж в два рази, відповідаючи приросту населення, при цьому в даний час одна третина населення планети живе в країнах, які в різній мірі відчувають дефіцит води;

- забруднення підсилює водний дефіцит, скорочуючи можливість використання води нижче за течією;

- недоліки в управлінні водними ресурсами, концентрація на розвитку нових джерел замість покращення управління існуючими, відомчі підходи в управлінні водними ресурсами зверху вниз призводять до нескоординованого розвитку та управління цим ресурсом;

- все більш інтенсивніший розвиток означає збільшення впливу на навколишнє середовище;

- поточна стурбованість мінливістю і змінами клімату вимагає поліпшення управління водними ресурсами, щоб протистояти більш інтенсивним повеням і засухам.

1.3. Ключові проблеми управління водними ресурсами

1.3.1. Криза в управлінні водним господарством

Відомчі підходи до управління водними ресурсами домінували в минулому і все ще переважають. Це призводить до фрагментарного і нескоординованого розвитку та управління даним ресурсом. Крім того, управління водними ресурсами здійснюється, використовуючи систему «зверху-вниз», законність і ефективність якої все більше ставиться під сумнів. Таким чином, неефективне управління посилює зростаючу

конкуренцію та виснаження ресурсу. ІУВР, забезпечує координацію і співпрацю окремих секторів економіки, а також участь бенефіціарів, прозорість і рентабельне місцеве управління.

1.3.2. Забезпечення водою населення

Хоча більшість країн віддає перевагу задоволенню основних потреб людей у воді, одна п'ята населення землі не має доступу до безпечної питної води, а половина населення не має відповідних санітарних умов. Ці недоліки обслуговування, перш за все, зачіпають найбільш бідні верстви населення в країнах, що розвиваються. В цих країнах задоволення потреб водопостачання та санітарії в містах і сільських районах представляє одну з найсерйозніших проблем майбутніх років. Зменшення вдвічі частки населення, що зазнає нестачу в послугах водопостачання і каналізації – одна з Цілей Розвитку Тисячоліття. Виконання цієї цілі потребує суттєвої переорієнтації інвестиційних пріоритетів, які з більшим ступенем ймовірності будуть досягнутими в тих країнах, де також впроваджується ІУВР.

1.3.3. Забезпечення водою виробництва продукції

Прогнозування збільшення населення вказує, що в наступні 25 років буде потрібно додаткове виробництво продукції для 2–3 мільярдів людей. Водні ресурси все більшою мірою є ключовим обмеженням при виробництві продукції, еквівалентним, якщо не більш значущим, ніж дефіцит земельних ресурсів. Зрошуване землеробство вже споживає більше 70% всього водозабору (більше 90% загального безповоротного водоспоживання). Навіть при розрахунковій потребі в додаткових 15–20% зрошувальної

води в наступні 25 років, що ймовірно є заниженою оцінкою, серйозні конфлікти, виникнуть при розподілі води між зрошуваним землеробством, секторами економіки та екосистемами. ІУВР створює перспективи більшої ефективності водокористування, водозбереження та управління попитом, справедливо розподіляючи водні ресурси між водокористувачами, а також підвищення рівня очищення і повторного використання скидних вод для забезпечення додаткових ресурсів.

1.3.4. Захист життєво важливих екосистем

Наземні екосистеми, що розташовані у верхів'ях басейну, важливі для регулювання інфільтрації дощової води в ґрунт, поповнення підземних вод і режиму річкового стоку. Водні екосистеми забезпечують різноманітні економічні вигоди, включаючи такі види продукції, як лісоматеріали, дрова і лікарські рослини, а також місця проживання для диких тварин і місця для нересту. Екосистеми залежать від витрат і сезонності річкового стоку, коливань рівнів ґрунтових вод і схильні до загрози знищення при поганій якості води.

Управління земельними і водними ресурсами має забезпечувати підтримку життєво важливих екосистем, облік несприятливих впливів на інші природні ресурси й пом'якшення управлінських рішень при розробленні та їх реалізації. ІУВР може сприяти охороні «екологічного запасу» води, пропорційно зі значенням екосистем для розвитку суспільства.

1.3.5. Нерівність жінок

В управлінні водними ресурсами домінують чоловіки. Хоча починає зростати участь жінок в роботі

водогосподарських організацій, це все ще вкрай обмежена кількість. Це важливе питання, тому що спосіб управління водними ресурсами по-різному впливає на жінок і чоловіків. Піклуючись про здоров'я і гігієну сім'ї та постачання води для побутових потреб й приготування їжі, жінки є первинно зацікавленими сторонами в питаннях комунального водопостачання та санітарії. Поки що рішення щодо технологій водопостачання і каналізації, місця розташування водозаборів і систем підтримки та експлуатації, в основному, приймаються чоловіками. Водогосподарський союз жінок є прикладом неурядової організації, яка допомогла сільським жителям побудувати змивні туалети для поліпшення їх санітарних умов, тоді як без попередніх консультацій з жінками були побудовані туалети, які потребують додаткових двох літрів води для кожного змиву, що доставлялися з віддалених джерел. Важливим елементом філософії ІУВР є те, що водокористувачі, багаті і бідні, чоловіки і жінки, мають можливість впливати на рішення, які зачіпають їх щоденні інтереси.

1.4. Принципи управління водними ресурсами

На конференції в Дубліні в 1992 році були висунуті чотири принципи, які стали основою для подальших реформ водного господарства.

Принцип 1. Прісна вода – вичерпний і вразливий ресурс, важливий для підтримки життя, розвитку і навколишнього середовища.

Уявлення про те, що прісна вода є обмеженим ресурсом, виникає з того факту, що в результаті гідрологічного циклу, в середньому в річному розрізі, є фіксований обсяг води. Цей обсяг не може бути значно збільшений в результаті діяльності людей, хоча він може

бути, і часто буває, скорочений в результаті антропогенного забруднення. Запаси прісної води – природний ресурс, який необхідно підтримувати, гарантуючи необхідні послуги, які забезпечуються за його рахунок. Даний принцип говорить про те, що вода необхідна для різних цілей, функцій і послуг; тому управління повинне бути цілісним (інтегрованим) й враховувати як попит на ресурс, так і загрози його збереження.

Інтегрований підхід до управління водними ресурсами вимагає координації різних видів економічної діяльності, які визначають попит на воду, землекористування та обсяги води, що скидається. Згідно з цим принципом, логічно, що басейн річки або водозбірну площу зробити одиницею управління водними ресурсами.

Принцип 2. Розвиток та управління водним господарством повинно базуватися на всебічному підході, що охоплює користувачів, працівників організацій і осіб, що приймають політичні рішення на всіх рівнях.

Вода – ресурс, по відношенню до якого кожен є бенефіціаром. Реальна участь має місце тільки тоді, коли бенефіціари є учасниками процесу прийняття рішень. Тип участі буде залежати від масштабу робіт, що відповідають специфічним водогосподарським та інвестиційним рішенням. Характер участі буде також залежати від політичного середовища, в якому приймаються рішення. Підхід та участь всіх бенефіціарів – кращий засіб для досягнення довгострокової згоди й спільної домовленості. Участь означає прийняття відповідальності, визнання впливу заходів даного сектору економіки на інших водокористувачів та водні екосистеми, а також прийняття зобов'язань щодо підвищення ефективності водокористування та сталого розвитку ресурсу. Участь не завжди призводить до консенсусу, арбітраж або інші механізми вирішення конфліктів також необхідні.

Уряди повинні надавати допомогу в створенні можливостей для участі бенефіціарів, особливо жінок та інших вразливих соціальних груп. Необхідно визнати, що в даний час просте створення умов для участі нічого не дасть бідним групам населення, якщо їх можливості в участі не будуть посилені. Децентралізація прийняття рішень до найнижчого необхідного рівня є єдиною стратегією для посилення участі.

Принцип 3. Жінки відіграють головну роль в забезпеченні, управлінні та охороні водних ресурсів.

Роль жінок, як основних постачальників і користувачів води в домогосподарствах і захисників довкілля рідко відбивалася в інституційних заходах, спрямованих на розвиток і управління водними ресурсами. Загально визнано, що жінки відіграють ключову роль в зборі та охороні води для комунальних цілей, в багатьох випадках для сільськогосподарського використання. Але в той же час вони відіграють менш впливову роль, у порівнянні з чоловіками, в управлінні, аналізі проблем і процесі прийняття рішень, пов'язаних з водними ресурсами.

ГУВР вимагає визнання ролі жінок. Для забезпечення повної і ефективної участі жінок на всіх рівнях прийняття рішень, необхідно враховувати підходи, за допомогою яких різні суспільні формації розподіляють між чоловіками і жінками їх соціальні, економічні і культурні ролі. Важливий взаємозв'язок між рівноправним становищем чоловіків і жінок та стійким управлінням водними ресурсами. Участь чоловіків і жінок, що відіграють впливову роль на всіх рівнях управління водними ресурсами, може прискорити досягнення стійкості; а управління водними ресурсами інтегрованим і стійким способом вноситиме свій значний внесок в досягнення гендерної рівності, покращуючи доступ жінок і чоловіків до води і пов'язаних з водою

послуг, які відповідають їх насущним потребам.

Принцип 4. Вода має економічну вартість при всіх конкуруючих видах її використання і повинна бути визнана економічним товаром, а також соціальним товаром.

В рамках цього принципу, перш за все, важливо визнати основне право всіх людей мати доступ до чистої води з нормальними санітарними умовами за прийнятну ціну. Управління водою, як економічним товаром - важливий спосіб досягнення соціальних цілей, таких як ефективно і рівноправне водокористування, заохочення економії і охорони водних ресурсів. Вода має вартість як економічний товар, а також як соціальний товар. Більшість невдач минулого в управлінні водними ресурсами, пов'язані з тим фактом, що не визнавалась повна вартість води.

Вартість і плата – дві різні речі, і ми повинні проводити чіткі відмінності між ними. Вартість води при альтернативному використанні важлива для раціонального розподілу води як обмеженого ресурсу, будучи або регульованим, або економічним засобом. Плата (або не плата) за воду застосовується як економічний інструмент для підтримки вразливих груп, що впливає на їх поведінку в плані економії і ефективного використання води, забезпечуючи стимули для управління попитом, окупністю послуг і готовності окремих споживачів платити за додаткові водогосподарські послуги.

Визнання води в якості економічного товару - важливий засіб для прийняття рішень щодо розподілу води між різними секторами економіки й між різними водокористувачами всередині сектора. Це особливо важливо, коли збільшення обсягів постачання води надалі неможливе.

1.5. Водокористування: впливи та вигоди

1.5.1. Впливи

Більшість методів використання води приносять користь суспільству, але багато які з них мають негативні впливи, що можуть посилюватися поганими методами управління, недостатнім мотивуванням, внаслідок режимів управління водним господарством на місцях.

У кожній країні є свої пріоритети та економічні інтереси, що встановлюються у відповідності з екологічними, соціальними і політичними реаліями. Проблеми та обмеження виникають в кожній області водокористування, але готовність і здатність вирішувати ці проблеми скоординованим способом залежить від структури управління водним господарством. Визнання взаємозв'язку різних джерел води і, таким чином, також взаємопов'язаного характеру впливу різних видів водокористування є першим кроком на шляху впровадження ІУВР.

Таблиця 1.1

Впливи секторів на водні ресурси

	Позитивні	Негативні
Довкілля	<ul style="list-style-type: none">• Очищення• Охорона• Гідрологічний цикл	

продовження табл. 1.1

Сільське господарство	<ul style="list-style-type: none">• Зворотній стік• Збільшення інфільтрації• Зниження ерозії• Поповнення ГВ• Утилізація поживних речовин	<ul style="list-style-type: none">• Виснаження• Забруднення• Засолення• Заболочування• Ерозія
Водопостачання та санітарія	<ul style="list-style-type: none">• Утилізація поживних речовин	<ul style="list-style-type: none">• Потрібна висока ступінь очищення води• Забруднення поверхневих і ґрунтових вод

1.5.2. Вигоди від ІУВР

Вигоди для довкілля:

- екосистеми можуть виграти від впровадження комплексного підходу до управління водними ресурсами, оскільки є можливість почути голос в захист екологічних вимог при дебатах щодо розподілу водних ресурсів. В даний час ці вимоги часто не згадуються за столом переговорів;

- ІУВР може допомогти сектору, підвищуючи проінформованість інших користувачів про потреби екосистем та вигоди, які вони можуть забезпечити для них. Часто вони недооцінюються і не враховуються при плануванні і в процесі ухвалення рішень;

- підхід з урахуванням екосистем забезпечує нову

структуру для ІУВР, при якій більше уваги зосереджується на системному підході в управлінні водними ресурсами: захист вище розташованих водозборів (наприклад, відновлення лісових масивів, сучасні технології обробки землі, боротьба з ерозією ґрунтів), боротьба з забрудненням (наприклад, скорочення зосереджених джерел забруднення, охорона підземних вод) та екологічні попуски. Це забезпечує альтернативу перспективі конкуренції секторів, яка може об'єднати бенефіціарів в розробленні бачення спільних підходів і спільних заходів.

Вигоди для сільського господарства:

- найбільшим водокористувачем і найбільшим джерелом розосередженого забруднення поверхневих і ґрунтових вод є сільське господарство. З огляду на низьку додану вартість сільськогосподарського виробництва, часто, особливо за умов водного дефіциту, вода перерозподіляється з сільського господарства іншим водокористувачам. Однак непродумане скорочення водопостачання сільському господарству може мати економічні та соціальні наслідки в майбутньому. При ІУВР розробники планів мають стимули для обліку впливів поза економікою сектора, а також впливів водогосподарських рішень на зайнятість, навколишнє середовище та соціальну справедливість;

- залучаючи всі сектори і всіх бенефіціарів в процес прийняття рішень, ІУВР здатне відобразити комплексну «вартість» води для суспільства в цілому, при важких рішеннях щодо водорозподілу. Це означає, що внесок виробництва товарів в охорону здоров'я населення, скорочення бідності і рівність жінок, для прикладу, може відкинути чисто економічні підходи порівняння норм прибутку на кожен кубічний метр води. В рівній мірі, ІУВР може врахувати потенціал повторного використання сільськогосподарських зворотних стоків в інших секторах і

можливості сільськогосподарського повторного використання муніципальних і промислових стічних вод;

- ІУВР закликає до комплексного планування, щоб водні, земельні та інші ресурси використовувалися стійко. В сільськогосподарському секторі ІУВР прагне підвищити продуктивність води (тобто більше продукції на «краплю води») в межах обмежень, що накладаються економічними, соціальними і екологічними умовами конкретного регіону або держави.

Вигоди для сектору водопостачання і санітарії:

- перш за все, належним чином здійснюване ІУВР призведе до водної безпеки незахищених верст населення у всьому світі. Виконання стратегії, заснованої на ІУВР, забезпечує підвищену безпеку комунального водопостачання, а також зменшення витрат на очищення води, оскільки з забрудненням борються більш ефективно;

- визнання прав населення, а особливо жінок і бідних, на справедливую частку водних ресурсів для комунальних і виробничих цілей на основі домашнього господарства, неминуче призводить до необхідності гарантувати належне представлення цих груп в органах, які приймають рішення щодо розподілу водних ресурсів;

- вихідною точкою інтегрованого управління та ефективного використання повинні стати стимули, що забезпечують прагнення сектору до очищення, повторного використання та скорочення відходів. Високі штрафи за забруднення, підкріплені жорсткими вимогами, забезпечили значне підвищення ефективності використання води в індустріальному секторі промислово розвинених країн, з користю для комунального водопостачання та навколишнього середовища;

- у минулому санітарні системи часто зосереджувалися на видаленні відходів з населених територій, підтримуючи чистоту і здорові умови життя, але

в той же час створюючи проблеми утилізації відходів в інших місцях, часто зі шкідливими екологічними наслідками. Впровадження ІУВР створить можливість для впровадження стійких систем з очищення територій, які будуть спрямовані на мінімізацію відходів при виробництві на вирішенні проблем очищення від відходів поблизу територій, де вони виробляються, наскільки це можливо;

- на місцевому рівні поліпшена інтеграція управління водними ресурсами могла б привести до значного скорочення витрат на забезпечення водопостачання домогосподарствам, якщо, наприклад, більшу кількість іригаційних систем було б запроєктовано з компонентом водопостачання домогосподарствам, включеним з самого початку.

1.6. Реалізація ІУВР

Передумови для ІУВР серйозні, і багато хто сказав би беззаперечно. Проблема для більшості країн полягає в тривалій історії відособленого розвитку галузей.

Глобальне Водне Партнерство виразило це таким чином:

«ІУВР – виклик звичайній практиці, стосункам і професійним підходам. Воно протистойть укоріненним галузевим інтересам і вимагає, щоб водні ресурси управлялися цілісно з користю для всіх. Ніхто не претендує на те, що впровадження ІУВР буде легким, але життєво важливо почати цей процес зараз, щоб запобігти розвитку кризи».

ІУВР це, перш за все, філософія. І в цій якості ІУВР пропонує концептуальну структуру, основною метою якої є стійке управління і розвиток водних ресурсів. Основною вимогою ІУВР є спроба заміни поточних методів роботи організацій, розглядаючи укрупнено ситуацію, яка є

середовищем для їх діяльності, і розуміння того, що вони не можуть діяти незалежно від інших. ІУВР також прагне запровадити елемент децентралізованої демократії в управління водними ресурсами, з акцентом на участь бенефіціарів і прийняття рішень на найнижчому рівні.

Все це передбачає зміни, які несуть в собі як загрози, так і можливості. ІУВР вимагає розробки основних принципів, що дозволяють різним бенефіціарам, часто з очевидно суперечливими підходами, так чи інакше, працювати разом.

При існуючих інституційних і законодавчих структурах, впровадження ІУВР, потребує проведення реформ на всіх етапах циклу планування і управління водними ресурсами. Виникає необхідність загального плану дій, який міститиме методи проведення перетворень, і його розробка, ймовірно, має розпочатися з розробки нової водної стратегії, що відображає принципи сталого управління водними ресурсами. Впровадження стратегії в життя, потребує реформ водного законодавства й водогосподарських організацій. Це тривалий процес, який повинен супроводжуватися інтенсивними консультаціями з реформованими організаціями та громадськістю.

Рис. 1.1. ІУВР і його зв'язки з секторами

Впровадження ІУВР найкраще здійснювати поступово, з деякими змінами, які повинні виконуватися негайно та іншими змінами, які вимагають декількох років підготовки і створення потенціалу.

1.6.1. Політичні і законодавчі структури

Усвідомлення необхідності ефективного управління ресурсами стає дедалі актуальнішим. При будівництві нової інфраструктури необхідно враховувати екологічні та соціальні впливи і фундаментальну потребу в системах, які повинні бути економічно життєздатними в плані обслуговування. Однак вони все ще можуть бути обмежені політичними впливами таких змін. Тому процес перегляду водогосподарської політики є ключовим кроком, що вимагає інтенсивних консультацій і політичних зобов'язань.

Водне законодавство перетворює політику в закони і повинно:

- уточнювати права і обов'язки водокористувачів та постачальників води;
- уточнювати роль держави по відношенню до інших бенефіціарів;
- узаконити зміни в розподілі водних ресурсів;
- визначити юридичний статус водогосподарських організацій уряду і груп водокористувачів;
- гарантувати стале використання ресурсу.

Впровадження деяких принципів ІУВР в політику водогосподарського сектора і забезпечення політичної підтримки може зіткнутися з труднощами, оскільки мають бути прийняті жорсткі рішення. Тому не дивно, що часто основні законодавчі і інституційні реформи підтримуються лише тоді, коли виникають серйозні водогосподарські проблеми.

1.6.2. Інституційна структура

З багатьох причин уряди країн розглядають планування і управління водними ресурсами в якості основного аспекту відповідальності уряду. Це уявлення відповідає міжнародному підходу, при якому підтримується концепція ролі уряду, як регулюючого і допомагаючого органу, а не виконавця проєктів. Проблема полягає в досягненні взаємної згоди про рівень, на якому в кожному конкретному випадку відповідальність уряду повинна припинитися або повинні бути налагоджені партнерські відносини з госпрозрахунковими водогосподарськими організаціями та/або асоціаціями водокористувачів.

Концепція інтегрованого управління водними ресурсами супроводжувалася просуванням ідеї прийняття річкового басейну в якості логічної гідрологічної одиниці для практичної реалізації ІУВР.

Річковий басейн забезпечує багато переваг при стратегічному плануванні, особливо на більш високих рівнях уряду, хоча не слід недооцінювати труднощі. Межі родовищ підземних вод часто не збігаються з межами водозбірної площі, і більш проблематично, що річкові басейни рідко відповідають існуючому адміністративному поділу.

Для того, щоб впровадити ІУВР, необхідне проведення інституційних заходів, що забезпечать:

- функціонування об'єднань бенефіціарів, залучених до процесу прийняття рішень, з представленням всіх верств суспільства і добре збалансованим представництвом чоловіків і жінок;
- управління водними ресурсами, що базується на гідрологічних межах;
- організаційні структури на рівні басейну для прийняття рішень на найнижчому необхідному рівні;
- координацію уряду з питань використання національних водних ресурсів різними секторами економіки.

2. ПРОЦЕС ПЛАНУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

2.1. Для чого потрібне планування ІУВР?

Як ми бачимо, водні проблеми численні, а їх вирішення злободенно. Однак ті рішення, які вимагають обліку основних діючих соціальних, економічних і політичних факторів і змін, не так легко реалізувати.

Планування впровадження підходів ІУВР для забезпечення сталого управління і розвитку водних ресурсів може приймати різні форми. Перш за все, необхідно звернутися до пріоритетних водогосподарських проблем, що торкаються суспільства, це може призвести до конкретних заходів для поступового переходу до ІУВР. Найчастіше, визнання того, що водні проблеми є симптомом більш глибокої кризи водогосподарських систем, призводить до довгострокового планування з включенням питань більш сталого використання водних ресурсів. Визначення води, як ключового чинника у боротьбі з бідністю та сталого розвитку також змушує при розробленні національних планів враховувати стан водних ресурсів.

2.2. Чого ми хочемо досягти?

Результатом процесу буде план ІУВР, затверджений і реалізований урядом. В ході цього процесу зацікавлені сторони і політичні діячі стануть більш поінформованими про водні проблеми, важливість і користь переходу до сталого управління і розвитку водних ресурсів. План може бути більш-менш деталізованим, в залежності від існуючої ситуації в країні, але повинен містити довгострокові заходи, які будуть потрібні для продовження руху до стійкості,

соціальної справедливості та ефективності використання ресурсів.

2.3. Використання стратегічного підходу

ГУВР є стратегічним засобом пошуку рішень, які спрямовані на причини водних проблем, а не на їх симптоми. Це вимагає довгострокової перспективи.

Розуміння основних сил, які є причиною проблем, пов'язаних з водою допомагає у підготовці спільного бачення водогосподарських рішень і зобов'язань по втіленню їх у життя. У цьому сенсі стратегія створює довгострокову структуру для нарощування дій, які приведуть до сталого використання водних ресурсів, на основі принципів ГУВР.

Інша особливість водної стратегії – розгляд конфліктів. Управління водними ресурсами – процес, що характеризується зіткненням конкуруючих і суперечливих інтересів і точок зору. Інтегрований підхід до управління водними ресурсами сприяє посиленню механізмів діалогу, переговорів і участі. Застосування цих принципів у стратегії і подальшому процесі планування забезпечує прозорість прийняття рішень, підтвердження компромісів і зобов'язань по здійсненню планів.

Засоби планування ГУВР:

- перехід від принципів, що лише держава відповідає за управління водними ресурсами до того, що суспільство в цілому несе відповідальність;
- перехід від централізованого і керованого ухвалення рішень до розділення відповідальності і можливостей, прозорості переговорів, співпраці і спільних дій;
- перехід від відомчого планування до скоординованого або повністю інтегрованого планування управління водними ресурсами.

2.4. Цикл планування

Планування – логічно побудований процес, який є найбільш ефективним, коли розглядається як безперервний цикл, як це показано на рис. 2.1. Цикл планування є логічною послідовністю фаз, які направляються і скеровуються безперервною управлінською підтримкою і консультаціями.

Рис. 2.1. Цикл розробки і корегування плану ІУВР

2.4.1. Ініціація планування

Пусковими механізмами для початку процесу планування можуть бути як внутрішні, так і зовнішні чинники, або їх поєднання. Проте відразу після того, як досягнута домовленість про важливість вдосконалення управління і розвитку водних ресурсів, негайно виникає питання щодо того, як розробити план реалізації цих заходів.

Планування ІУВР потребує створення групи для організації та координації робіт і забезпечення постійних консультацій з зацікавленими сторонами. Важливу

відправною точкою для підтримки уряду є розуміння принципів інтегрованого управління водними ресурсами з метою сталого розвитку.

2.4.2. Планування роботи і участь бенефіціарів

Планування ІУВР вимагає серйозних зобов'язань по відношенню до майбутнього зі сталим управлінням водними ресурсами. Це передбачає політичну волю й участь в процесі як уряду, так і бенефіціарів.

Прихильність бенефіціарів необхідна, оскільки вони значною мірою впливають на управління водними ресурсами через свої об'єднання і/або зміну їх поведінки. Таким чином, планування вимагає визначеності і мобілізації відповідних бенефіціарів, незважаючи на їх численні і часто суперечливі цілі.

Політичні діячі є особливою групою бенефіціарів, оскільки вони є і відповідальними за затвердження плану і також вважаються відповідальними за його успіх чи невдачу. Отже:

- управління процесом;
- забезпечення політичних зобов'язань;
- забезпечення ефективної участі бенефіціарів;
- досягнення розуміння принципів ІУВР є найбільш важливими моментами процесу планування.

2.4.3. Підготовка стратегічної позиції

Національне водне бачення охоплює колективні мрії, устремління і надії стосовно стану, використання та управління водними ресурсами в країні. У цьому сенсі, бачення забезпечує керівні принципи і вказує напрямок майбутніх дій щодо водних ресурсів, зокрема, спрямовує процес планування. В одних випадках можливо, а в інших

неможливо трансформувати бачення у водну політику, але в будь-якому випадку воно повинно орієнтуватися на стале використання водних ресурсів.

2.4.4. Аналіз ситуації

Для того щоб визначити заходи необхідні для реалізації такого бачення, важливо знати існуючу ситуацію. Консультації із зацікавленими сторонами і різними урядовими організаціями важливі для цього процесу, так як дозволяють визначити конкуруючі потреби і цілі щодо наявних водних ресурсів. Водогосподарські проблеми, які виявляються в ході цього аналізу при зіставленні з водним баченням або принципами ІУВР, визначають типи рішень, які можуть знадобитися або можливі.

На цьому етапі визначаються сильні і слабкі сторони управління водними ресурсами, а також аспекти, на які слід звернути увагу, щоб поліпшити ситуацію і бути в руслі досягнення цілей бачення. В результаті проведеного аналізу, можуть бути сформульовані завдання по вирішенню виявлених проблем, а також забезпечення пріоритетів країни.

2.4.5. Водогосподарські стратегії

Можливі рішення розробляються одночасно або відразу після визначення проблем. Такі рішення повинні бути проаналізовані, розглядаючи властиві їм вимоги, переваги і недоліки.

Постановка завдань плану ІУВР важлива на цьому етапі, коли тяжкість проблем і можливі перешкоди відомі. Для кожного завдання вибирається відповідна стратегія і оцінюється можливість її здійснення, а також відповідність спільній меті щодо сталого управління. Масштаб технічних

і організаційних заходів досить великий, в силу складності водогосподарського сектору, і вже на цій стадії пріоритетні галузі проведення заходів повинні бути ідентифіковані.

2.4.6. Підготовка і затвердження плану ІУВР

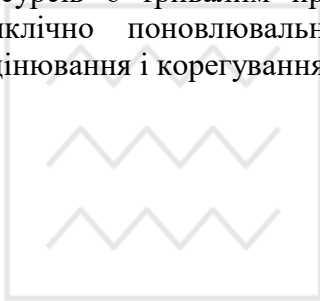
План ІУВР може бути розроблений на основі бачення, аналізу ситуації і стратегії використання водних ресурсів. Декілька чорнових варіантів можуть бути потрібні не лише для включення здійснюваних і реалістичних заходів та бюджету, але і отримання згоди політичних діячів і бенефіціарів з певними компромісами і прийнятими рішеннями. Погодження урядом важливе для мобілізації ресурсів і виконання.

2.4.7. Виконання і оцінка

Розроблення плану ІУВР – важливий період у впровадженні ІУВР, але не кінцевий етап. Дуже часто плани не здійснюються, основні причини цього важливо знати і усувати:

- відсутність політичної підтримки процесу – зазвичай внаслідок рушійних сил, що представляють зовнішні джерела, або незабезпечення участі ключових осіб, що приймають рішення в ініціюванні процесу;
- нереалістичне планування з ресурсними вимогами поза можливостями уряду;
- неприйнятні плани – це плани, що відхилені однією або великою кількістю впливових груп в результаті неадекватних консультацій або нереалістичних очікувань компромісу. При вирішенні водогосподарських питань, де можуть бути порушені економічні інтереси або влада, адекватні консультації вкрай важливі.

Досягнення сталого управління і розвитку водних ресурсів є тривалим процесом, і тому план має бути циклічно поновлювальним та дозволяти проведення оцінювання і корегування з певною періодичністю.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

3. ІНІЦІУВАННЯ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

3.1. Очікувані результати

У даному розділі розглядаються питання ініціювання і мобілізації процесу планування і тому очікуваним результатом на цьому етапі буде: трансформація зацікавленості уряду в покращеному управлінні водними ресурсами в зобов'язання та створення структури для розроблення плану.

3.2. Ініціювання процесу

Ініціювання процесу планування ІУВР може відбуватися за кількома напрямками. На міжнародному рівні уряди погодилися на Всесвітньому Саміті по Сталому Розвитку підготувати плани впровадження принципів сталого управління і розвитку водних ресурсів. Даний процес супроводжується підтримкою міжнародного співтовариства і донорів. В результаті цього, рушійною силою для підготовки планів ІУВР можуть стати зовнішні донори та міжнародні агентства, що пропонують допомогу для досягнення мети.

На рівні країни, багато урядів знають про проблеми, з якими стикається їх водогосподарський сектор, а саме забруднення і дефіцит води, надзвичайні ситуації, конкуренція за використання, і визначили першочергові дії. Більшість також зробили перші кроки з розробки водної стратегії або водного бачення, або внесли свій вклад в розроблення такої перспективи в своєму регіоні.

Концентрація на конкретних водних проблемах або проблемних областях також є певним стимулом для уряду в плані дій і, навіть, якщо це призводить до конкретизованого

плану заходів для вирішення певної проблеми, це може сприяти поступовому розвитку повноцінного комплексного підходу до управління водними ресурсами.

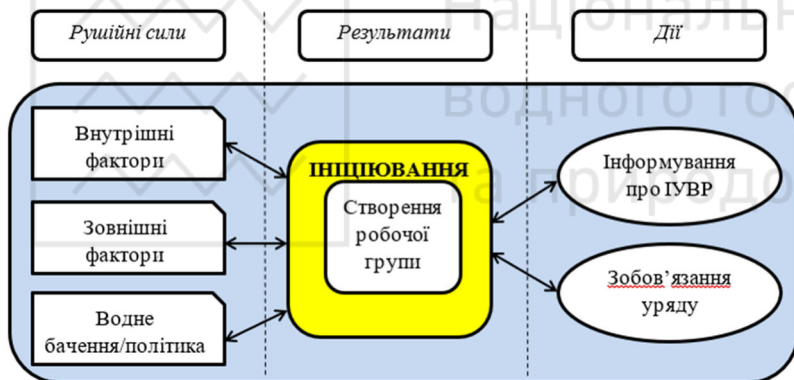

Рис. 3.1. Фаза ініціювання

Процес розробки плану ІУВР відрізняється від процесу звичайного планування уряду. Ключові відмінності включають:

- багатосекторний підхід: управляти водними ресурсами комплексно означає розвивати зв'язки і структури для координування секторів. Щоб ці підходи були успішними, то основні сектори, що використовують воду повинні бути залучені в планування і розроблення стратегії з самого початку;
- динамічний процес: створення стійкої системи управління водними ресурсами та інтегрованого підходу – тривалий процес, при якому буде потрібен регулярний аналіз, адаптація і, можливо, коригування планів, що забезпечуватиме їх ефективність;
- участь бенефіціарів: оскільки більшість проблем управління водними ресурсами відчуються на найнижчих рівнях, і зміни в управлінні водними ресурсами повинні бути спрямовані на нижній рівень індивідуальних заходів,

при розробленні стратегії необхідні інтенсивні консультації з зацікавленими сторонами.

При плануванні ІУВР здійснюються кілька ключових дій:

- забезпечення зобов'язань уряду;
- підвищення поінформованості про принципи досягнення сталого управління водними ресурсами (ІУВР);
- створення робочої групи.

3.2.1. Забезпечення зобов'язань уряду

Для того, щоб план був прийнятий і здійснений, він повинен бути прийнятним для уряду і з самого початку пов'язаний з урядовою структурою. Може знадобитися забезпечення зобов'язань від декількох міністерств, якщо очікувані реформи виходять за межі компетенції одного з них. Реформа систем управління водними ресурсами поширюється на всіх водокористувачів і загрожує владним повноваженням деяких впливових міністерств. Забезпечення зобов'язань цих міністерств повинно бути досягнуто на самому початку або, принаймні, бути першочерговим завданням робочого плану.

Структура робочої групи для планування і забезпечення зростання поінформованості про управління водними ресурсами ув'язується з досягненнями і підтримкою урядових зобов'язань.

Показники участі уряду включають виділення фінансів для організації процесу планування, керівництво групою планування, число міністерств і відомств, що беруть участь в обговоренні рішення по розробленню плану.

3.2.2. Підвищення проінформованості про управління водними ресурсами

Процес планування ІУВР повинен відповідати і прямо враховувати завдання і проблеми управління національними водними ресурсами. ІУВР має бути представлено, як реалістичний засіб досягнення змін і вирішення деяких проблем, з якими стикається країна. Зростання розуміння продовжуватиметься в ході процесу планування, але на даному етапі акцент зміщується на ключові посадові особи уряду, які повинні знати про потенціал впливів і успішності заходів перш, ніж вони візьмуть на себе зобов'язання щодо здійснення планування, заснованого на принципах ІУВР.

Створена робоча група повинна також мати всі можливості для інформування про ІУВР і бути в змозі надати переконливі роз'яснення з питань стратегії та наявних варіантів поліпшення управління водними ресурсами.

Для провідних урядовців короткий одно- або двогодинний брифінг може бути достатнім. Події високого рангу або увага міжнародної спільноти можуть стимулювати зацікавленість уряду.

3.2.3. Створення робочої групи

Участь всіх зацікавлених сторін повинна мати місце в рамках чіткої управлінської структури з узгодженими ролями та обов'язками.

Ключовими організаціями в управлінні процесом планування ІУВР можуть бути:

- національний уряд;
- координаційний комітет;
- робоча група;

- ГВП може діяти як помічник, за потреби.

Роль різних організацій, які керують процесом, необхідно уточнити і узгодити на ранньому етапі робіт (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Пропозиції розподілу ролей та відповідальності

	Роль
Національний уряд	Провідна роль як «власника» процесу Мобілізація фінансування Створення макроекономічних умов
Координаційний комітет	Керівництво процесом (комітет з широким представництвом) Мобілізація підтримки секторів і зацікавлених груп Гарантія якості результатів Моніторинг ходу виконання
Робоча група (Група кваліфікованих працівників)	Управління щоденним процесом розробки стратегії, виконанням і створенням потенціалу
Допоміжні організації, де необхідна їх участь (наприклад, національні недержавні організації, національні або регіональні групи ГВП чи національні групи ООН)	Надання нейтральної платформи для переговорів Підтримка процесу розробки стратегії консультаціями та обміном знань Допомога в створенні потенціалу і навчання

Внаслідок різноманітних ситуацій, з якими стикаються в різних країнах, і різного наповнення процесів планування, немає можливості прямого копіювання програм ефективного управління.

Координаційний комітет

Після створення Координаційного Комітету для керівництва стратегічним плануванням, комітет повинен контролювати план на всіх етапах підготовки, гарантувати,

що ініціатива здійснюється ефективно і забезпечувати максимальну користь. Необхідно підключити органи влади і організації, які беруть участь в ухваленні рішень у водогосподарському секторі, поряд з відбором інших ключових бенефіціарів. Остаточне доопрацювання повинно бути ретельно збалансоване і на початку вимагає зобов'язань від всіх організацій, що беруть участь (уряд, приватний сектор і громадянське суспільство і т.д.), прийнятних для бенефіціарів.

Ключові завдання комітету:

- забезпечити керівництво і підтримку робочої групи;
- розгляд пропозицій і звітів робочої групи;
- регулярний аналіз ходу виконання;
- допомога робочій групі в отриманні вихідних даних і інформації;
- відповідати за координацію і контроль виконання робіт у відповідних агентствах, організаціях або спільнотах;
- рішення по складу робочої групи і призначення її членів;
- оцінка та затвердження ТЗ робочої групи.

Потенційні члени координаційного комітету:

- ведучий політик (голова);
- принаймні, один член Групи;
- посадові особи, що представляють відповідні міністерства;
- представник органу державного регулювання;
- відібрані представники бенефіціарів;
- відібрані експерти;
- представник зовнішнього агентства підтримки.

Створення робочої групи

Ключем ефективного виконання є створення секретаріату/координаційного органу/робочої групи,

прийнятних для бенефіціарів, з достатніми повноваженнями і ресурсами для координації робіт. Членами групи зазвичай є провідні фахівці зі складання планів відповідних організацій сектора, які забезпечують розгляд різних перспектив в процесі планування, але можуть також бути консультанти або вузькі фахівці.

Роль групи полягає в перетворенні вимог Координаційного Комітету в практичні заходи, одночасно інформуючи Координаційний Комітет про хід виконання і появу ключових проблем. Група несе відповідальність за управління процесом участі громадськості в плануванні і керує роботами, необхідними для підготовки плану ІУВР. Завданнями групи є:

- організація і координація загального процесу розробки стратегії;
- планування конкретних робіт і нарад;
- забезпечення експертизи та ресурсів;
- підтримка робочих груп та інших комітетів;
- виконання ролі координуючого центру для зв'язку.

Склад робочої групи може змінюватися, в залежності від масштабу і характеру робіт і планових результатів. Аналогічно розміщення групи також може змінюватися. Однак досвід показує, що робота групи в складі урядового відомства є найкращим варіантом або якщо досягнення результатів планується на далеку перспективу, то краще організовувати групу в установі, яка має координуючі функції, типу міністерства фінансів, тощо. Створення групи в незалежній організації прийнятній для уряду також можливо.

Мінімальні навички членів групи:

- керівництво групою чи проектом;
- навички переговорів і встановлення зв'язків;
- адміністративна підтримка.

Бажаний досвід роботи:

• організація і планування робіт у водному господарстві;

- політичні, інституціональні, юридичні навички;
- технічні навички: гідрологія, оцінка попиту і т.д.;
- соціально-економічний аналіз;
- економіка і фінансування.

4. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ РОБІТ

4.1. Очікувані результати

Даний етап циклу планування спрямований на підготовку розроблення плану ІУВР, і тому очікуваними результатами цього етапу будуть:

- програма з детальним планом робіт і визначеними джерелами фінансування;
- забезпечення політичної підтримки процесу планування: створення структури для активної участі бенефіціарів;
- заплановані заходи по створенню потенціалу для підтримки процесу планування.

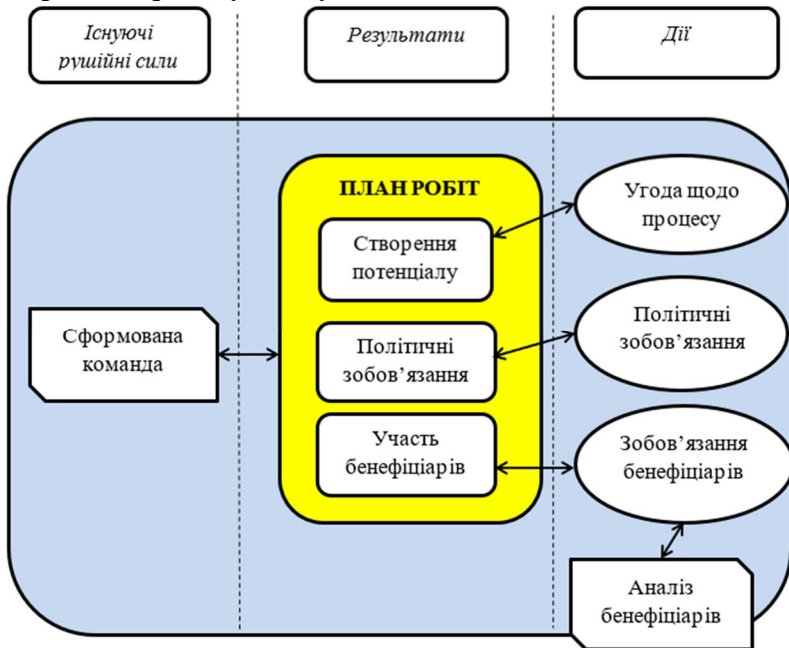

Рис. 4.1. Фаза мобілізації

4.2. Мобілізація

Основними компонентами початку процесу планування є мобілізація робочої групи, розроблення плану робіт, ідентифікація відповідних бенефіціарів і забезпечення політичних зобов'язань. Дії групи та інших структур управління процесом необхідні на всіх етапах циклу планування і є засобом підтримки циклу.

При мобілізації зусиль також необхідно прагнути забезпечити довіру процесу. Довіра – нематеріальний соціальний капітал, який забезпечує єдність за рахунок зниження рівня невпевненості. Довіра скорочує число конфліктних ситуацій, полегшує процес проведення консультацій і прийняття результатів. Втрата довіри має протилежні наслідки.

4.2.1. Розроблення плану робіт

Складання технічного завдання

Мобілізаційна фаза є одним з ключових етапів всього процесу планування, протягом якого готується технічне завдання (ТЗ) на розробку плану ІУВР. Важливо, щоб структурні питання ретельно продумувалися в плані цільових спрямувань, ресурсів і необхідних фінансів, а також виконання плану ІУВР і здійснення його рекомендацій. ТЗ повинно базуватися на цих міркуваннях і забезпечувати чітку структуру для подальших дій. ТЗ може бути підготовлено або паралельно з організацією робочої групи, або як основне завдання для групи. Часто функції групи повинні бути визначені ТЗ. Важливо пам'ятати, що ТЗ є базовим документом, що забезпечує чіткий опис вирішуваних завдань, необхідність та обсяги робіт. Таким чином, воно містить основні принципи, які керують усім процесом. Типові компоненти ТЗ включають базову

інформацію, цілі стратегічного планування, розподіл обов'язків, обсяги/завдання робіт, робочий план, вимоги до звітності, структуру управління, бюджет і необхідні ресурси, а також джерела необхідних даних, матеріалів і інформації. Плановані результати роботи групи і часові рамки – важливі контролюючі параметри для групи.

Забезпечення ресурсів і коштів

Проведення процесу планування обмежується виділеним бюджетом. План робіт, число семінарів, використання консультантів обмежується фінансуванням, а також іншими факторами. Група може очікувати виділення бюджету, але більш імовірна ситуація, коли група не створюється до тих пір, поки не виділяється певна сума для робіт в мобілізаційній фазі. Будуть потрібні трудові та інші ресурси, умови для найму консультантів повинні бути уточнені.

План робіт

Заключним етапом мобілізаційного процесу є розроблення робочого плану. Ґрунтуючись на вимогах ТЗ, він інтегрує вимоги плану ІУВР з наявними ресурсами і забезпечить детальну схему спеціалізованих робіт і діяльності. План робіт може бути структурований навколо послідовних заходів, ідентифікованих в даному навчальному посібнику.

План робіт повинен бути підготовлений робочою групою і/або консультантом, найнятим для цієї мети, і є одним з основних результатів першого етапу. Типові напрямки, які будуть охоплені планом робіт:

- постановка задач;
- план робіт і методологія, яка буде застосована;
- обов'язки керівництва та експертів;
- ключові моменти виконання проекту;
- ключові наради/семінари/механізми зв'язку.

4.3. Політичні зобов'язання

Політична підтримка та зобов'язання важливі для успіху будь-яких реформ, і політичні зобов'язання найвищого рівня (кабінет міністрів, глава держави) необхідні, якщо план передбачає проведення реорганізації міністерств або законодавчих та інституційних структур.

Сприйняття політичними лідерами необхідності сталого управління і розвитку водних ресурсів та підходу ГУВР – перший важливий крок.

Політичні зобов'язання

Те, що потрібно забезпечити:

- фінансування процесу планування;
- керівництво групою планування;
- участь центральних органів виконавчої влади у виробленні рішення про розроблення плану;
- семінари/роботи з політичними діячами.

Те, що потрібно врахувати:

- наявність офіційної стратегії уряду не гарантує ефективних дій;
- уряд часто використовує підхід «зверху-вниз», і не враховує думку бенефіціарів;
- політичне зобов'язання повинно бути довгостроковим і тому підтримуватися різними політичними партіями;
- неурядові організації відіграють важливу роль в розвитку водогосподарських систем.

Деякі з причин необхідності сильної політичної підтримки:

- гарантія того, що пріоритетні водогосподарські проблеми можна вирішувати на міжвідомчому рівні;
- забезпечення працездатності системи координування стратегії (секретаріат і координаційний

комітет спиратимуться на політичну підтримку при їх формуванні та роботі);

- гарантія того, що бачення розвитку водних ресурсів та поставлені завдання враховують політичні цілі, сумісні з іншими завданнями національного розвитку;
- і навпаки, гарантія того, що бачення розвитку водних ресурсів та поставлені завдання відображені в політичних планах, гарантія того, що підходи сталого управління водними ресурсами включені в національні плани розвитку, заходи і політичні заяви в інших секторах;
- гарантія того, що політичні впливи стратегії враховуються протягом усього процесу, і не просто на деякому формальному кінцевому етапі (забезпечуючи безперервне вдосконалення робіт);
- прийняття рішень за рекомендованою стратегією, законодавчим та інституційним реформам;
- гарантія того, що план буде прийнятий і виконаний;
- виділення урядових коштів (і, якщо необхідно, мобілізація донорської допомоги).

Стале управління та розвиток водних ресурсів в значній мірі змінюють методи, якими традиційно управлялися водні ресурси, і очікувані зміни в структурах влади й системі прийняття рішень приведуть до очевидних політичних наслідків. Це повинно бути визнано і свідомо враховано в процесі планування ІУВР.

Необхідні довгострокові політичні зобов'язання, і тому потрібно працювати з усіма політичними партіями, з молодими і досвідченими політичними діячами з тим, щоб ці зобов'язання не були знівельовані, коли новий уряд займає свій пост. З цієї причини, перспектива, яка задовольняла б прагненням всіх партій, забезпечує хорошу основу для дій.

Деякі приклади стратегій:

- визначення можливості для привернення уваги до великих проблем ІУВР;

- ґрунтуватися на міжнародних зобов'язаннях. Наприклад, більшість урядів, підписали міжнародну декларацію про розробку планів сталого управління і ефективного використання водних ресурсів;

- встановлення контактів з ключовими політиками і професіоналами, і поступово забезпечити їх підтримку;

- використання підходу, заснованого на вирішенні конкретної проблеми та звернення до парламентаріїв для вирішення водогосподарських питань їх виборців;

- використання демократичного підходу для включення водних проблем в національний порядок дня й звернення до відповідних політичних діячів;

- надання інформації або презентації парламентському комітету або іншому підходящому урядовому органу про стан водних і земельних ресурсів або навколишнього середовища;

- рекламний матеріал, резюме звітів та інші цілеспрямовані інформаційні матеріали в короткому і легкому для читання форматі;

- прийняття за основу «підходу розвитку».

4.4. Участь бенефіціарів

Основним принципом ІУВР у водному господарстві є участь бенефіціарів. Вода – справа кожного, і для успіху реформ у секторі водного господарства важливо знати погляди та інтереси бенефіціарів.

Важливість участі бенефіціарів повинна бути визнана за низкою аспектів підготовки та виконання проекту. Ці аспекти включають:

- ідентифікація інтересів бенефіціарів, їх важливість і вплив на запропонований проект;
- ідентифікація місцевих організацій або процесів, які здатні надати підтримку проекту;
- забезпечення передумов і стратегії участі бенефіціарів на різних етапах підготовки і здійснення плану ІУВР.

Останній пункт показує, що стратегія залучення бенефіціарів на різних етапах підготовки та впровадження плану ІУВР.

Вигоди від участі бенефіціарів

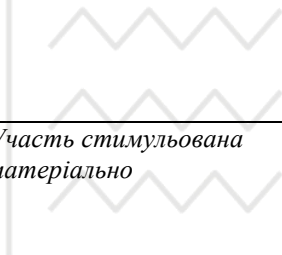
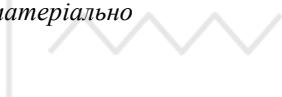
- забезпечується обґрунтоване прийняття рішення, оскільки зацікавлені сторони часто мають багато інформації, яка може принести користь проекту;
- бенефіціари в більшій мірі страждають від нестачі водних ресурсів або поганого управління водними ресурсами;
- згода на ранніх стадіях проекту може зменшити ймовірність конфліктів, які можуть відбитися на виконанні і успішності проекту;
- участь бенефіціарів вносить свій вклад в прозорість суспільних і приватних дій, оскільки ці дії контролюються різними зацікавленими сторонами, які залучені в процесі;
- участь бенефіціарів забезпечує довірчі відносини між урядом і громадянським суспільством, що може привести до довгострокового співробітництва.

Таблиця 4.2

Типи участі бенефіціарів

	Характеристики
<i>Керована участь</i>	Участь – просто показовий прояв процесу
<i>Пасивна участь</i>	Люди беруть участь в обговоренні того, що вже вирішено або сталося. Поширювана інформація належить тільки фахівцям з інших установ.

продовження табл. 4.2

<p><i>Участь у вигляді консультації</i></p> 	<p>Люди беруть участь, будучи ознайомленими з проблемою або відповідаючи на питання. Ніяка роль в ухваленні рішень не надається, і фахівці не несуть відповідальності щодо врахування думок людей.</p>
<p><i>Участь стимульована матеріально</i></p> 	<p>Люди беруть участь, отримуючи продукцію, готівкові гроші або інші матеріальні стимули. Місцеві жителі відсторонюються від процесу, коли стимули закінчуються.</p>
<p><i>Функціональна участь</i></p>	<p>Участь передбачається зовнішніми агентствами, як засіб досягнення проектних цілей, особливо зниження вартості. Люди можуть брати участь, формуючи групи для виконання передбачених проектних завдань.</p>
<p><i>Інтерактивна участь</i></p>	<p>Люди беруть участь у спільному аналізі, який призводить до складання планів робіт і формуванню або зміцненню місцевих груп або установ, які визначають, як доступні ресурси використовуються. Метод вивчення використовується, щоб врахувати різні точки зору.</p>
<p><i>Самомобілізація</i></p>	<p>Люди беруть участь, розвиваючи ініціативи незалежно від зовнішніх установ. Вони розвивають контакти з зовнішніми установами для отримання ресурсів і технічних консультацій, але зберігають контроль над використанням ресурсів.</p>

Етапи робіт, пов'язані з участю бенефіціарів

Підготовка участі бенефіціарів, по суті, складається з чотирьох етапів:

1. Визначення ключових бенефіціарів, оцінюючи безліч груп і індивідуумів, які можуть потенційно вплинути

або піддатися впливам змін в управлінні водними ресурсами.

2. Оцінка інтересів бенефіціарів і потенційних впливів планів ІУВР на ці інтереси.

3. Оцінка впливу і важливості ідентифікованих бенефіціарів.

4. Опис стратегії участі бенефіціарів (план участі бенефіціарів на різних етапах підготовки плану).

Етап 1: Ідентифікація ключових бенефіціарів

При ідентифікації ключових бенефіціарів, необхідно розглянути наступні питання:

- *хто є потенційним бенефіціаром?*
- *на кого можуть подіяти несприятливі наслідки впливу?*

- *чи визначені в плані вразливі групи, на які можуть подіяти несприятливі наслідки впливу?*

- *чи визначені причіники і противники змін в системах управління водними ресурсами?*

- *відповідно чи ідентифіковані і представлені інтереси жінок?*

- *які відносини серед бенефіціарів?*

Відповіді на ці питання допомагають скласти простий список, який служить підставою для аналізу бенефіціарів.

Не всі зацікавлені сторони необхідні або хочуть брати участь у вирішенні всіх завдань, пов'язаних з процесом. Єдина мета аналізу бенефіціарів полягає в тому, щоб гарантувати, що робоча група і інші учасники процесу складання плану правильно оцінять інтереси різних груп, можливості їх участі, їх очікування і професіоналізм. Тому важливо на ранній стадії уточнити ролі ключових учасників процесу стратегічного планування та їхні взаємовідносини, а також визначити формальні ролі і мандати установ і

організацій в процесі, і як вони підтримуються різними політичними колами.

Етап 2: Оцінка інтересів бенефіціарів і потенційних впливів проекту на ці інтереси

Відразу після визначення ключових бенефіціарів, необхідно розглянути можливі інтереси, які ці групи або індивідууми можуть мати в проекті.

Питання, на які Ви повинні спробувати відповісти, щоб оцінити інтереси різних бенефіціарів, включають:

- які очікування бенефіціарів щодо плану?
- яка користь, ймовірно, буде отримана бенефіціарами при здійсненні проекту?
- які ресурси бенефіціари могли б або бажають мобілізувати?
- які інтереси бенефіціарів конфліктують з цілями ІУВР?

Важливо зрозуміти при оцінці інтересів різних бенефіціарів, що деякі бенефіціари можуть мати приховані і суперечливі цілі та інтереси. Різні організації і зацікавлені групи, які повинні брати участь у процесі розроблення стратегії, мають свої власні інтереси, які вони будуть прагнути просувати і захищати. Їх можна залучити до процесу різними способами і забезпечити їх внесок на різних рівнях: наприклад, щоб визначити і знайти вирішення проблеми, щоб сформулювати бачення і цілі для майбутнього або обговорити варіанти політики і можливі дії. Участь в процесі вироблення стратегії може представлятися як право, але при цьому існують і певні обов'язки, і тому важливо встановити і погодити ролі на найбільш ранній і прийнятній стадії процесу. Необхідно піти на компроміси, щоб перейти до сталого використання водних ресурсів, і при цьому необхідно залучити бенефіціарів і забезпечити їх ефективну участь, якщо вони повинні приймати заключний варіант плану.

Етап 3: Оцінка впливу і важливості бенефіціарів

На третьому етапі завдання полягає в тому, щоб оцінити вплив і значимість бенефіціарів, яких Ви ідентифікували на попередніх етапах. Вплив відноситься до влади, яку бенефіціари мають відносно проекту. Ця влада може проявлятися через бенефіціарів, які наділені функціями офіційного контролю над процесом прийняття рішень, або вона може бути неофіційно проявленою, в плані гальмування або допомоги в прийнятті або виконанні планів. Значимість пов'язана з питанням наскільки важлива активна участь бенефіціарів для досягнення проектних цілей. Важливими бенефіціарами часто є ті зацікавлені сторони, які повинні отримати користь з проекту або чії цілі збігаються з цілями проекту. Ви повинні усвідомити, що деякі зацікавлені сторони, які дуже важливі, можуть надавати незначний вплив і навпаки.

Для того щоб оцінити важливість і вплив бенефіціарів, необхідно оцінити:

- *владу і статус (політичний, соціально-економічний) бенефіціарів;*
- *ступінь організованості бенефіціарів;*
- *контроль бенефіціарів над стратегічними ресурсами;*
- *неофіційний вплив бенефіціарів (особисті зв'язки, і т.д.);*
- *значимість цих бенефіціарів для успіху проекту.*

Як вплив, так і значимість різних бенефіціарів можуть бути оцінені за спрощеною шкалою і зіставленні один з одним. Ті, що знаходяться в не вигідному становищі групи, бідні верстви населення або деякі групи жінок можливо потребують спеціальної уваги, щоб подолати недолік їх статусу. Ця оцінка є початковим кроком у визначенні відповідної стратегії участі цих бенефіціарів. Як другий крок, для забезпечення точності оцінки, наскільки це

можливо, необхідно організувати «польові» консультації.

Етап 4: Стратегія участі

На основі результатів попередніх трьох етапів, деяке попереднє планування необхідно виконати стосовно того, як краще всього залучити різних бенефіціарів до процесу. Участь бенефіціарів повинна плануватися з урахуванням:

- *інтересів, значущості та впливу кожного бенефіціара;*
- *особливі зусилля необхідно взяти для залучення важливих бенефіціарів, яким не вистачає впливу;*
- *відповідні форми участі протягом усього проектного циклу.*

В рамках цієї стратегії дуже важливо включити заходи для поліпшення розуміння питань управління водними ресурсами і підходів ІУВР. Рекламні матеріали, роз'яснювальні або освітні семінари можуть бути організовані, використовуючи радіо, телебачення або інші ЗМІ.

Методи організації участі бенефіціарів

Бенефіціари повинні бути залучені на всіх важливих етапах процесу розробки плану. Ці етапи повинні бути заплановані, план робіт повинен містити графік участі, завдання, визначення цільових груп бенефіціарів, методіку робіт і очікувані результати. Масштаб і стратегія участі бенефіціарів повинні бути ретельно вивірені, оскільки вони в значній мірі визначають вартість робіт.

Методи можуть включати:

- *семінари для бенефіціарів, на які запрошуються відібрані бенефіціари для обговорення водних проблем;*
- *презентації в структурах управління процесом планування;*
- *обстеження;*

- консультації з організаціями, які співпрацюють (типу неурядових організацій, академічних установ і т.д.).

Таблиця 4.3
Категорії бенефіціарів

<p>А. Важливі інтереси / значимість, великий вплив Ці бенефіціари – основа для ефективної коаліції на підтримку проекту</p>	<p>В. Важливі інтереси / значимість, незначний вплив Ці бенефіціари вимагатимуть спеціальних заходів, якщо їх інтереси повинні бути захищені</p>
<p>С. Низька зацікавленість / значимість, великий вплив Ці бенефіціари можуть впливати на результати, але їх пріоритети не впливають з проекту. Вони можуть бути групою ризику або гальмом для проекту</p>	<p>Д. Низька зацікавленість / значимість, незначний вплив Ці бенефіціари мають найменшу значимість для проекту</p>

Використання багатьох джерел інформації не тільки має перевагу в тому, що отримана інформація, ймовірно, буде більш точною, але також і в тому, що методи збору інформації із залученням бенефіціарів (семінари для бенефіціарів, місцеві консультації і т.д.) можуть створити відчуття причетності місцевих бенефіціарів до процесу і узгодження проектних цілей. Відповідно до цього підходу участь бенефіціарів переходить від низького рівня до високого.

Ми згадали потребу у визначенні ключових бенефіціарів, але представники від кожної групи

бенефіціарів, повинні бути ідентифіковані. Офіційні структури дозволяють зробити це легко з залученням самих бенефіціарів, але в інших випадках тільки консультації з зацікавленими сторонами допоможуть визначити відповідальних лідерів або прийнятних представників. Важливо попросити представників забезпечити зворотній зв'язок з їхніми громадами і також, якщо необхідно, скласти картину думок їх членів і забезпечити підтримку процесу.

4.5. Створення потенціалу

Наступні питання стосуються можливостей різних бенефіціарів в управлінні водними ресурсами та процесом планування.

- *до якої міри ІУВР є новим підходом?*
- *чи поінформовані бенефіціари про важливість запропонованих водогосподарських реформ?*
- *чи адекватно поінформовані міністри і інші політичні діячі, щоб прийняти правильні політичні рішення?*
- *чи є дійсно істотні відмінності в доступі і використанні води чоловіками і жінками?*
- *чи розібралася робоча група з усіма проблемами і має кваліфікованих фахівців, щоб забезпечити участь бенефіціарів в процесі?*
- *які є варіанти стратегічного управління водними ресурсами, і як вибирається найкращий варіант?*
- *чому необхідно вводити плату за воду?*
- *чи достатній рівень знань для здійснення плану ІУВР?*

Ця інформація необхідна на різних етапах циклу планування для різних категорій учасників процесу і в великій мірі впливає на їх здатність внести свій вклад або виконати певне завдання. У свою чергу недостатність

адекватної інформації впливає на якість плану і можливість його успішного виконання.

Необхідно розглянути потреби нарощування потенціалу в процесі планування, але потрібно бути готовим переглянути і уточнити їх у міру просування робіт. Помилки в створенні достатнього потенціалу є звичайним явищем, що призводить до зриву проектів.

Найпростіший спосіб визначитися з необхідним професійним потенціалом полягає в тому, щоб у відповідності з кожним компонентом плану робіт шукати відповіді на запитання – чи беруть участь в цій частині плану розробники, що мають достатні знання для ефективного виконання їх завдань? Якщо немає, тоді робляться необхідні заходи для підвищення рівня їх розуміння, поінформованості, професіоналізму або компетентності. Спочатку необхідно підвищити рівень знань політичних діячів і професіоналізм членів робочої групи. Потреба в нарощуванні потенціалу буде змінюватися по ходу просування плану до стадії виконання, і буде потрібно професійна експертиза в різних областях.

5. РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ

5.1. Очікувані результати

Результатом цього етапу процесу планування є офіційне або неофіційне затвердження водного бачення або водної політики, що засноване на принципах сталого управління і розвитку водних ресурсів.

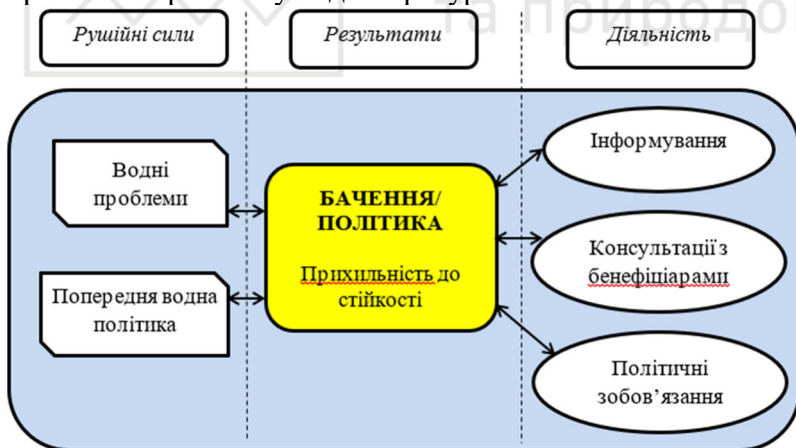

Рис. 5.1. Фаза стратегічної позиції

5.2. Чому таке важливе водне бачення?

Досягнення стійкості в національному розвитку вимагає стратегічного бачення, яке повинно бути довгостроковим і об'єднувати різні процеси розвитку з тим, щоб вони були такого ж рівня, як і проблеми, що вирішуються. Стратегічне бачення сталого розвитку та управління водними ресурсами на національному рівні має на увазі:

- ув'язку довгострокової перспективи із середньостроковими завданнями і короткостроковими заходами;

- «горизонтальні» зв'язки секторів з тим, щоб був скоординований підхід до розвитку;
- «вертикальні зв'язки» з тим, щоб зусилля з розвитку та управління на місцевому, національному і світовому рівні мали взаємну підтримку;
- справжнє партнерство між урядом, бізнесом, суспільством і добровільними громадськими організаціями у вирішенні проблем занадто складних для будь-якої групи.

Підготовка бачення очікуваного стану водних ресурсів на найближчі 20 років є корисним вихідним заходом процесу планування. Воно дозволяє в цілому оцінити будівництво майбутнього без поточних конфліктів і системних протиріч. Це загальне уявлення майбутнього допомагає бенефіціарам гуртуватися для вирішення складних проблем.

Незважаючи на істотні відмінності стратегії і бачення, вони можуть служити основою для угоди і формувати структуру для подальшого розроблення плану ІУВР.

У контексті розробки плану ІУВР може виникнути необхідність в переконанні уряду та інших бенефіціарів, що підхід ІУВР є єдиним шляхом досягнення сталого довгострокового управління і розвитку водних ресурсів.

Що таке «Бачення»?

Позиція є документом, що описує майбутній стан. Він орієнтується на заданий період часу, зазвичай в 20 років, і не повинен розглядати більш віддалену перспективу. Проблема заключається в тому, що бачення може бути не занадто конкретним, а іноді й недосяжним. Ідеально, щоб позиція розроблялася в контексті національного розвитку.

Бачення може бути сформовано у формі спільної заяви про принципи майбутнього розвитку водних ресурсів в країні або може бути більш детальним, включаючи такі питання як:

- чому управління водними ресурсами має бути

покращене;

- яким Ви хочете бачити управління водними ресурсами, скажімо, через 15–20 років;
- як управління і послуги повинні бути поліпшені;
- коли будуть реалізовані поставлені цілі.

Таблиця 5.1

Водне бачення (приклади)

Таїландська позиція	До 2025 року Таїланд буде забезпечений достатньою кількістю води хорошої якості для всіх користувачів за рахунок ефективного управління, організаційних і законодавчих заходів, які гарантують рівноправне і стале використання водних ресурсів з належним урахуванням якості життя і участі всіх бенефіціарів.
Позиція Західної Африки	До 2025 року водні ресурси будуть управлятися ефективно, забезпечуючи стійкість екосистем з тим, щоб кожна людина в регіоні мала доступ до безпечної питної води для основних потреб, надійні санітарні системи, а також будуть забезпечені продовольча безпека, підвищення рівня добробуту і охорони здоров'я, і в той же час біорізноманіття наземних та водних екосистем буде захищено.

Бачення починається з розробки загального уявлення майбутнього і може включати певні спільні цілі і завдання, а також трансформацію їх в політику, законодавство та практичні дії. Таке бачення може бути реалізоване на регіональному рівні, на рівні водозбірної площі (внутрішній

річковий басейн), на національному або місцевому рівні (частині басейну).

Чим являється стратегія?

Діапазон політичних інструментів часто може збивати з пантелику:

- неофіційні політичні заяви членів виконавчої влади можуть бути серйозним зобов'язанням політичних діячів;
- офіційні політичні заяви зазвичай друкуються і можуть бути офіційними документами, схваленими урядом;
- практика, яка фактично має місце, може відрізнятися від вищезазначеного і могла б стати стратегією де-факто.

Ключова причина для формулювання стратегії полягає в тому, щоб забезпечити зобов'язання бенефіціарів. Тому письмовий документ, що відображає політичні наміри, офіційно або неофіційно прийнятий урядом, є цінною ознакою зобов'язань уряду щодо реформ водогосподарського сектору. Це доречно, коли розглядається складна і міжвідомча проблема, подібна управлінню водними ресурсами, що враховує численні інтереси.

Стратегія більш детальна, ніж бачення, і якщо концепція ГУВР добре не зрозуміла, вона може не підходити для розробки водної політики і стати діяльністю, яка буде зроблена пізніше, в рамках виконання плану.

5.3. Етапи розроблення водного бачення

Є чотири аспекти, які необхідно розглянути:

- аналіз існуючої водної стратегії або бачення на відповідність підходам сталого розвитку;
- забезпечення достатнього розуміння ГУВР;
- врахування думок бенефіціарів;
- отримання політичних гарантій щодо бачення або

стратегії.

5.3.1. Існуюче водне бачення і політика

Необхідно проаналізувати наявну водну стратегію або водне бачення (а також поточну практику) на відповідність принципам сталого управління водними ресурсам. Якщо буде встановлено їх відповідність, тоді процес планування ІУВР може продовжитися відносно гладко, так як, ймовірно, вже було розпочато процес адаптації принципів ІУВР. Наступні кроки по підвищенню поінформованості та забезпеченню зобов'язань й консультації з зацікавленими сторонами, можливо, вимагатимуть менших зусиль, ніж в разі початку робіт з менш підготовленою базою.

Відсутність таких стратегій або бачень, або невдачі при їх реалізації диктують необхідність робіт щодо підвищення поінформованості та розуміння важливості водних проблем, особливо на політичному рівні.

5.3.2. Забезпечення розуміння ІУВР

ІУВР є способом досягнення цілей сталого управління водними ресурсами. Відповідно, роботи зі створення умов для підвищення рівня поінформованості та розуміння засобів і заходів, спрямованих на досягнення сталого управління і розвитку водних ресурсів, є щоденною діяльністю. Розроблення відповідних матеріалів і посібників для поширення відповідним цільовим групам є важливим заходом, і при цьому необхідні матеріали різного змісту, як ті, що забезпечують політичні зобов'язання по відношенню до принципів ІУВР, так і для агітації бенефіціарів.

5.3.3. Врахування побажань бенефіціарів

Важливість участі бенефіціарів в формулюванні національного водного бачення або стратегії уже була відзначена. Залежно від місцевих умов, що включає наявність ресурсів, інтенсивність консультацій з громадськістю буде різною в різних країнах.

Як мінімум, інтенсивність консультацій повинна забезпечити інформацію для розробки проекту стратегії і його поширення зацікавленими сторонами для отримання коментарів. На додаток до цього, офіційні і неофіційні консультації із зацікавленими реформами сторонами можуть проводитися в ході громадських зібрань або семінарів, відвідуваних у відкритому режимі або за запрошеннями.

У деяких країнах консультації з громадськістю проводились тільки для демонстраційних цілей, не приділяючи належної уваги ідеям, що висловлювалися у ході консультацій. У цих випадках заключний документ по суті є тим же, що і початковий проект. В інших випадках різні проекти готувалися і розсилалися для обговорення, внаслідок чого останній політичний документ включав різнотипні підходи. Підхід, прийнятий Південною Африкою при формулюванні її Водного Акту 1997 року, включав заздалегідь оголошені дати семінарів з зацікавленими сторонами та метод ітерацій при підготовці політичного документа, що забезпечило послідовний, але чіткий в часових рамках процес консультацій.

Участь бенефіціарів важлива не тільки для гарантії підготовки «кращого» заключного документа, але і тому що це забезпечує відчуття причетності до розробки цілей і принципів, які відображаються в документі. Забезпечення такої причетності дає більшу гарантію, що задумане буде без перешкод здійснено на наступних етапах впровадження

плану ІУВР. Донори знаючи про це більшою мірою підтримують програми та проекти водного господарства в країнах, де забезпечений високий рівень участі бенефіціарів.

Приклад

Початковий семінар за участю всіх ключових бенефіціарів може бути проведений для обговорення і узгодження ключових питань і підготовки структури для розробки плану ІУВР.

Ключовим питанням на цьому етапі є організація активних дебатів і забезпечення можливості для всіх учасників висловити свою думку щодо особливо важливих для них проблем. Обговорення ключових проблем на рівні робочих груп підвищить можливість забезпечення активного вкладу усіма ключовими зацікавленими сторонами. Ці робочі групи можуть бути складені з урахуванням можливих ключових проблем в таких областях, як структура стратегічного планування.

Важливо для кожної групи приймати на себе повну відповідальність за результати їх роботи і рекомендації. Призначення керівниками робочих груп провідних фахівців, які є членами координуючих комітетів, може бути надзвичайно ефективним.

Початковий семінар дає можливість всім бенефіціарам зібратися для ознайомлення з цілями стратегічного плану, обговорення ключових питань та поглибленого розуміння стратегії ІУВР і цілей досягнення покращеного управління водними ресурсами. Результатом семінару можуть стати пропозиції щодо водного бачення, проекту бачення або коментарі по наявному проекту.

Початковий семінар важливий для успіху всіх робіт, оскільки він забезпечує гарантії вихідних інтересів та участі.

5.3.4. Забезпечення політичних зобов'язань щодо позиції або стратегії

Це може бути наріжним каменем прийнятності плану ІУВР. Яка зацікавленість на політичному рівні в стійкому управлінні водними ресурсами? На цьому ранньому етапі необхідно забезпечити зобов'язання в тому, що завершений план ІУВР буде реалізований.

6. АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ

6.1. Які очікувані результати?

Результатом аналізу ситуації є звіт, що містить опис напрацьованих по поліпшеному управлінню водними ресурсами, невирішених проблем та питань і деяких рішень. Ранжування цих проблем, питань і рішень в плані соціальних, економічних, екологічних і політичних пріоритетів є важливим аспектом звіту. Аналіз виконується щодо досягнення сталого управління і розвитку водних ресурсів.

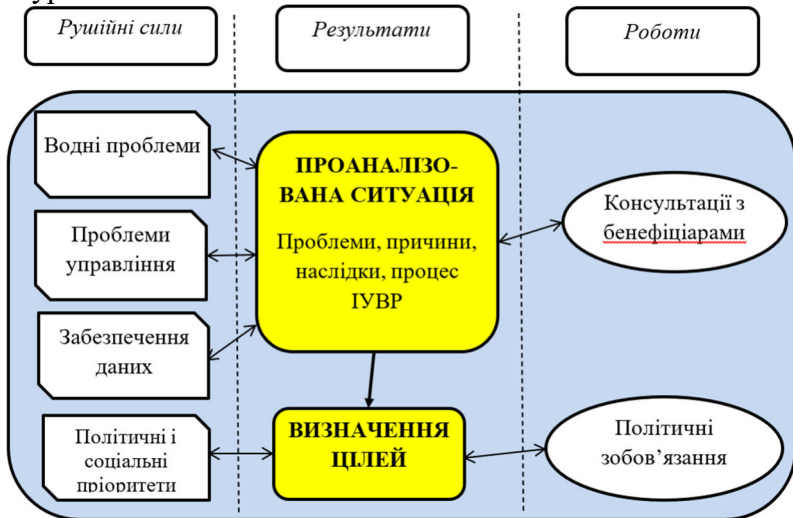

Рис. 6.1. Фаза аналізу ситуації

6.2. Що необхідно для їх досягнення?

Мета цього етапу полягає в аналізі існуючої ситуації і використанні інформації для прогнозування майбутніх необхідних коригувань підходів ІУВР.

При аналізі ситуації визначаються ключові впливаючі

фактори в заданій ситуації. Особливо важливо спочатку розглянути ситуацію з точки зору перспектив тих, на кого буде зорієнтований прямий вплив. Розуміння проблем і мотивація пошуку рішень є функцією стану, пережитого бенефіціарами.

Для цілей розроблення плану ІУВР аналіз ситуації проводиться при зіставленні принципів сталого управління, які втілюються в підході ІУВР. Аналіз та інтерпретація, що виконуються при зіставленні з цими цілями і національним водним баченням або стратегією, можуть бути зосереджені і направлені на усунення основних стримуючих факторів таких причин, а не їх проявів.

Звіт повинен адекватно відображати проблеми і вплив існуючих водогосподарських систем на користувачів, розвиток, навколишнє середовище і суспільство в цілому. Звіт повинен бути широко розповсюдженим, адже це передбачає відповідний рівень узагальнення. Звіт повинен служити важливим індикатором прозорості процесу та зобов'язань уряду звертатися до проблеми сталого управління водними ресурсами. Подання звіту політичним діячам та іншим провідним членам уряду допоможе здійсненню політичних зобов'язань, отримати їх підтримку для рішень, що розробляються та дій, щоб забезпечити розуміння значення виконання розроблюваного плану.

6.3. Етапи проведення аналізу ситуації

Підхід

У той час як робиться акцент на участі бенефіціарів, це не повинно відбуватися на шкоду використання статистичних підходів та якості даних. Однією з проблем аналізу ситуації є досягнення балансу між аналітичними підходами і внеском бенефіціарів.

Експертна оцінка також важлива при проведенні

аналізу, коли потрібно висококваліфікована експертиза, необхідне проведення широкомасштабних обстежень або є особлива необхідність в незалежній точці зору.

Є кілька взаємопов'язаних принципів для координації збору даних:

- групи бенефіціарів, що представляють різні сектори, повинні спланувати збір інформації, її аналіз і дослідження самостійно, гарантуючи причетність до стратегії і її результатів.

- всі завдання «аналізу» найкраще вирішуються спільно та за підтримки, існуючих центрів технічної експертизи, тренінгів та досліджень.

- так як аналіз є серцевиною розробки стратегії, він повинен бути доручений, узгоджений і затверджений на найвищому рівні (тобто ключовими урядовими міністерствами або координаційним комітетом планування). Це підвищить шанси того, що аналіз буде правильно орієнтованим і своєчасним при розробленні плану і графіку робіт та виконання.

- у той же час, аналіз має потребу в гарній координації. Логічно для групи управління координувати процес аналізу, але вона не повинна виконувати всіх досліджень самостійно і це не потребує від неї будь-чого з цього. Необхідно залучити багатьох учасників. Через їх активну участь в описі ситуації та аналізі, стратегія допоможе в створенні дослідних центрів.

Задачі

Завдання аналізу повинні бути зрозумілими. Водогосподарський сектор є великою галуззю, яка охоплює різні види діяльності. Однак передумовою при складанні даних матеріалів було те, що основним питанням є стійкість управління водними ресурсами, що дозволяє обмежити обсяги аналізу.

Метою аналізу ситуації є визначення того, наскільки

існуюча система управління водними ресурсами відповідає принципам ІУВР і цілям сталого управління і розвитку. Недоліки, проблеми і питання, які потребують вирішення, можуть бути виявлені в наступних незалежних областях:

- стратегія розвитку водних ресурсів;
- водне законодавство;
- водогосподарські організації;
- методи управління водними ресурсами.

Причини проблем можуть бути і в інших областях. Тому в ході аналізу існуючої ситуації в управлінні водними ресурсами в країні необхідно визначити недоліки в структурі управління та пріоритети необхідних дій.

Збір даних

Інформація для аналізу ситуації збирається з різних джерел. Для забезпечення ефективної роботи, в процесі планування необхідно використовувати зібрану раніше інформацію і набутий досвід, а також враховувати уроки минулого. Така інформація рідко буває готовою для використання та відповідним чином задокументована. Вона часто є в вузькоспеціалізованому форматі у фахівців і практиків, а також в державних і приватних організаціях водогосподарського сектору та інших секторах, пов'язаних з використанням водних ресурсів. У керівництва країн є важлива інформація щодо різних процесів, пов'язаних із забезпеченням загального погодження цілей плану і об'єднання сил підтримки для його виконання.

Інформація повинна бути скомпонована і доступна, включаючи такі напрями:

- досвід ІУВР в країні, де впровадження елементів структур ІУВР можна завершити частково або повністю. Національне водне законодавство, управлінські організації та інструменти оцінки водних ресурсів постійно змінюються в багатьох країнах світу та є важливими компонентами для ІУВР;

- міжнародний досвід ГУВР, який може об'єднувати як досвід, накопичений в декількох країнах або групі країн, так і досвід в якому домінують регіональні аспекти та управління транскордонними водами;

- досвід минулого і сьогодення національного планування в інших секторах, особливо в тих, які мають міжсекторальні зв'язки. Прикладами такого планування є розроблення стратегії боротьби з бідністю, стратегії і плани сталого розвитку, розроблення стратегії охорони навколишнього середовища та плани управління вододілами;

- досвід міжсекторальних відносин при плануванні ГУВР, типу розвитку партнерства та участі громадськості, участі жінок в управлінні водними ресурсами, створення потенціалу, повноваження і децентралізація процесу прийняття рішень.

При оцінці поточної ситуації в плані впровадження ГУВР використовуються міжсекторальні підходи щодо аналізу стану водних ресурсів.

Аналіз поточної ситуації можна почати з аналізу національних цілей і показників розвитку, оцінюючи роль водних ресурсів в досягненні цих цілей. Соціальний (культурний) інституційний контекст і макроекономічні стратегії, які визначають поточний стан і напрямки розвитку, управління і використання водних ресурсів також повинні бути прийняті до уваги.

6.4. Аналіз стану водних ресурсів

При аналізі ситуації необхідно оцінити кількість і якість як поверхневих, так і підземних вод, потенціал використання нетрадиційних джерел (поворотні, очищені і опріснені води), а також управління попитом. Необхідно уточнити відповідні параметри гідрологічного циклу і

оцінити водоспоживання при різних альтернативах розвитку. В ході аналізу потрібно загострити увагу на основних проблемах розвитку водних ресурсів та потенційних конфліктах, їх тяжкості та соціальних наслідках, а також на ризиках і загрозах, типу повеней і посух.

При плануванні ІУВР необхідно проявляти обережність, щоб не заглибитися в чисто технічні аспекти, а зосереджуватися на системах управління та надання можливості для ефективного, раціонального і невиснажливого використання навколишнього середовища.

Розуміння взаємозв'язків наземних і водних екосистем – суттєвий елемент оцінки ресурсів. Якісна оцінка водних ресурсів повинна базуватися на добре обґрунтованих технічних і соціально-економічних даних. Однак, часто ці дані відсутні, і це сам по собі показник слабкості системи управління водними ресурсами.

Соціально-економічні аспекти важливі при розгляді впливів існуючої водогосподарської системи на водокористувачів (включаючи навколишнє середовище) і суспільство в цілому. Оцінка водних ресурсів при впровадженні ІУВР розглядає гідрологічну складову в ширшому контексті соціально-економічних проблем розвитку, таких як зростання міст, зміни систем землекористування, екологічна стійкість і транскордонні проблеми.

Вищезгаданий підхід має особливе значення при регіональному співробітництві з питань ІУВР. Відповідно одиницею для аналізу є цілий басейн, незалежно від того перетинає він національні кордони. Національні стратегії і політика повинні забезпечити особливі зобов'язання по відношенню до оцінки водних ресурсів при цілісному підході тому, що міжнародні угоди і управління

міжнародними водами значно виграють від добре налагодженого управління водними ресурсами на національному рівні.

Показники

Необхідно також визначити послідовний набір показників сталого управління водними ресурсами. Сформулювавши відразу, що вони забезпечать необхідну основу для оцінки просування робіт і аналізу ситуації.

Роботи по аналізу стану водних ресурсів

Аналіз інституціональних структур і законодавства.

Оцінка статусу організацій, законів і стратегій щодо їх відповідності принципам сталого управління водними ресурсами.

Гідрологічна та гідрогеологічна оцінки досліджують доступність поверхневих і підземних водних ресурсів, беручи до уваги сезонність і довгострокові тенденції в водопостачанні.

Оцінка водоспоживання аналізує конкуруючі види водокористування за наявної ресурсної бази і оцінює водоспоживання (при різних розцінках), таким чином, допомагаючи також визначити фінансові ресурси, що одержують за рахунок тарифних платежів, для управління водними ресурсами за різними сценаріями розвитку.

Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) збирає дані щодо соціальних та екологічних наслідків програм розвитку і проектів. ОВНС – важливий інструмент для міжвідомчої інтеграції, який об'єднує розробників проектів, водогосподарських менеджерів, осіб, які приймають рішення і громадськість. Можна розглядати цю оцінку, як особливу форму оцінки водних ресурсів.

Соціальна оцінка досліджує як соціальні та інституціональні структури впливають на водокористування та управління, ступінь рівноправного

доступу до води, зокрема жінок, і як окремі проекти можуть впливати на соціальну структуру.

Оцінка ризиків або вразливості аналізує вірогідність надзвичайних подій, типу повеней; екологічних наслідків програм і проектів розвитку; управління, або як окремих проектів міг би торкнутися соціальних структур; і наслідки посух для суспільства.

Оцінка управління попитом аналізує потенціал водозбереження в результаті економії водних ресурсів та управління споживанням.

Оцінка нетрадиційних джерел досліджує потенціал відновлення водних ресурсів, повторного використання, очищення та опріснення води.

Визначення проміжних цілей

Звіт з аналізу ситуації повинен представляти нагальні питання та проблеми, а також виділяти ті, які вимагають термінового вирішення. Для цього необхідно розробити критерії.

Критерії для ранжування проблеми УВР:

- є перешкодою для вирішення інших проблем;
- має вплив на велику кількість людей;
- є головною проблемою нерівності;
- поліпшить розвиток і знизить рівень бідності;
- значно покращить ефективність;
- позитивно впливатиме на навколишнє середовище;
- поліпшить доступність водних ресурсів.

Звіт, а не планований документ, повинен містити типи рішень, які були ідентифіковані при консультаціях, їх попередній аналіз в плані прийнятності для бенефіціарів, впровадження та стратегії. Мета цього підходу полягає в забезпеченні процесу поступового просування до консенсусу щодо майбутньої стратегії розвитку водних ресурсів. Аналіз ситуації відкриває двері до можливих

рішень і дозволяє розглянути їх перш, ніж стратегія і план управління водними ресурсами будуть розроблені. В ході процесу розробки стратегії, бенефіціари досить добре поінформовані для більш ефективного реагування на запропоновані підходи.

При розстановці цілей за пріоритетами можна зосередитися на майбутній ситуації в управлінні і менше уваги приділяти засобам їх досягнення. Аналогічно, можна розглядати початкову перспективу і підстави для обговорення пріоритетних цілей щодо розробки стратегії і плану. Участь і зворотний зв'язок з політичним керівництвом є важливими на цьому етапі для забезпечення політичних зобов'язань щодо процесу і гарантії того, що вони скористаються аналізом ситуації і знають про можливі рішення та дії.

6.5. Проблеми, що турбують бенефіціарів

Бенефіціари грають важливу роль в аналізі ситуації, так як здатні, крім статистичної інформації, розкрити реальні впливи водогосподарської системи на суспільство і розвиток. Мета їх приєднання на цьому етапі полягає в тому, щоб визначити, розташувати по пріоритетах і чітко та зрозуміло сформулювати проблеми. Важливо знати, що уявлення та інтереси бенефіціарів можуть суперечити одне одному. Навички проведення переговорів і відповідні способи вирішення конфліктів будуть вельми корисні.

Для ідентифікації проблем може використовуватися наступний підхід:

Етап 1: Проаналізуйте учасників

На першому етапі аналізуються головні учасники проекту або програми, їх інтереси, цілі і взаємозв'язок. Метою є прояснення соціальної дійсності та взаємовідносин, переважаючих в інституційній структурі

проекту або програми. Головні дійові особи включають не тільки потенційно виграшні групи, але й потенційно програшні сторони.

Бенефіціари

Основні бенефіціари

- урядові міністерства та відомчі організації, які беруть участь в національному плануванні та розробленні стратегії;

- урядові міністерства та відомчі організації в ключових пов'язаних з використанням водних ресурсів секторах, включаючи водопостачання і каналізацію, ірригацію, сільське господарство, енергетику, охорону здоров'я, промисловість, транспорт, рибне господарство та туризм;

- підприємства комунального обслуговування, агентства та пов'язані служби (наприклад, управління водного господарства).

Важливі бенефіціари – учасники процесу

- місцеві громади та громадські організації (мери і релігійні лідери, тощо);

- приватний сектор, включаючи, але не обмежуючись, служби водопостачання та санітарії;

- відомчі групи, типу фермерів і рибалок;

- жіночі групи і асоціації;

- представники місцевих громад;

- неурядові організації;

- представники ЗМІ;

- дослідницькі та навчальні установи, включаючи університети;

- партнери, які надають допомогу.

Етап 2. Аналіз проблеми

Пріоритетні питання в плані значущості і терміновості водогосподарських проблем, що виявлені бенефіціарами,

групуються в «дерево проблем» з поданням причин і наслідків, а потім ідентифікується основна проблема. При цьому неминуче виникнуть суперечливі уявлення і вимоги до використання водних ресурсів.

Питання, які мають бути вирішені можуть бути поділені на проблеми забезпечення доходів/попиту (наприклад, задоволення зростаючих і часто конфліктуючих вимог різних економічних секторів) і впливів на ресурси (наприклад, вплив мінливості і зміни клімату, вплив діяльності людей і землекористування).

Проблеми забезпечення доходів/попиту

Багато країн стикаються з такими проблемами, як забезпечення доступу до безпечної питної води та базових засобів санітарії для населення, яке в даний час не має цих послуг; швидке зростання обсягів водоспоживання та каналізаційних стоків в містах; забезпечення води для зростаючого виробництва товарів; скорочення вразливості від повеней і посух (включаючи розгляд можливих впливів зміни клімату); скорочення ризиків для здоров'я населення; задоволення підвищених вимог зрошувального землеробства, промисловості та іншої економічної діяльності; захист основних ресурсів і життєво важливих екосистем; ранжування часто суперечливих вимог. Забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок також важливий напрям робіт.

Проблеми впливу на ресурси

Вище зазначені питання забезпечення доходів/попиту повинні бути збалансовані, ґрунтуючись на обізнаності стану основних ресурсів і загроз для них: впливу антропогенної діяльності та землекористування (призводять до вирубки лісів, ерозії і замулення, забруднення і погіршення екосистем, скорочення площ, зниження рівнів ґрунтових вод та інтрузії мінералізованих вод), а також впливу природних явищ, типу мінливості і

зміни клімату, опустелювання, повеней і посух.

Одним з основних напрямків інтегрованого управління водними ресурсами є вирішення конфліктів. В кінцевому рахунку, роль уряду полягає в запобіганні потенційних конфліктів на етапі стратегічного планування. Хоча ці заходи зменшать число конфліктів, що виникають на більш пізніх етапах виконання, вони не можуть повністю запобігти їм. Отже, необхідно заснувати певний формальний процес для вирішення конфліктів на довгостроковій основі.

7. СТРАТЕГІЯ І ВАРІАНТИ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

7.1. Очікувані результати

Результатом даного етапу циклу планування є стратегія управління водними ресурсами з чітко визначеними цілями. Стратегія не повинна орієнтуватися на вирішення поточних проблем або досягнення короткострокових цілей, а повинна описувати чітку довгострокову структуру для досягнення сталого управління і розвитку водних ресурсів. Потім план ІУВР буде використовуватися для поетапної реалізації стратегії.

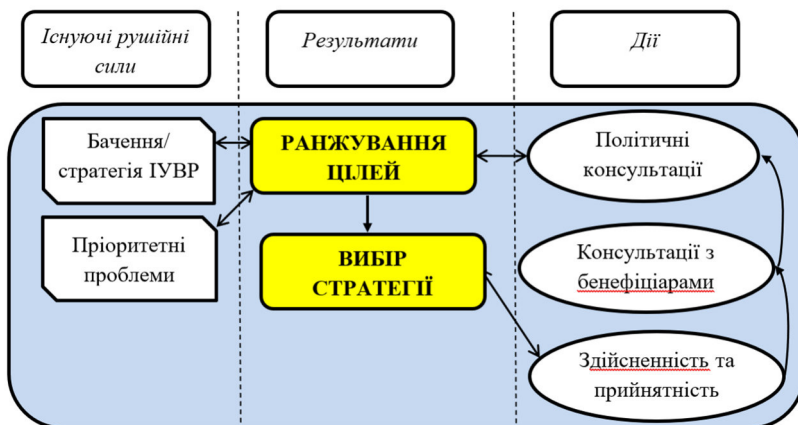

Рис. 7.1. Фаза розробки стратегії і варіантів

7.2. Перші кроки по управлінню водними ресурсами

При визнанні того, що інтегроване управління водними ресурсами забезпечує принципи для сталого управління, виникає питання, як вирішити, які заходи необхідні. Що повинно бути змінено в нашій системі

управління водними ресурсами і які наслідки запропонованих змін? Це не прості для відповіді питання, і може пройти багато років перш, ніж повноцінні водогосподарські реформи будуть здійснені і покажуть ефект.

Відповідно до теорії, комплексний підхід, при якому оптимізується внесок водних ресурсів в сталий розвиток, повинен мати більший вплив. Практично ж, починаючи з конкретних проблем, можна досягти кращих результатів. Завищена амбітність на початку, що ігнорує політичні, соціальні та ресурсні проблеми, які необхідно вирішити для ефективного виконання, може привести до стратегії, яка чудово виглядає на папері, але не може бути реалізована. Наявний досвід говорить про те, що глобальні реформи на початку не настільки важливі для прискорення змін, початкові заходи, які можна легко здійснити, достатні для початку процесу переходу до більш сталого розвитку водного господарства та управління.

Незалежно від початкового підходу, стратегія повинна бути спрямована не на що інше, як на інституційні зміни, які сприятимуть стратегічно вивіреному і скоординованому прийняттю рішень на довгостроковій основі. З цієї причини, слід визначитися не лише щодо того «що» потрібно змінювати, але також і «коли» необхідно проводити зміни. Замість того, щоб намагатися зробити все відразу дії повинні бути поетапними і виконуватися протягом декількох років.

В даному розділі розглядається:

- масштаб стратегічних рішень;
- структура для реалізації стратегічних рішень;
- області змін при ГУВР.

7.3. Масштаб стратегічних рішень

Цілі визначають вибір стратегії. Поряд із завданнями і проблемами, ідентифікованими при аналізі ситуації, пропонуються рішення. Може бути досягнута різна ступінь узгодження щодо запропонованих рішень, але вони відображають той факт, що були консультації з виявлених побажань бенефіціарів.

Реалізація цих пропозицій повинна бути перенесена на етап, коли цілі плану ГУВР чітко сформульовані і узгоджені.

Бачення часто є відправною точкою, що позначає наміри. Істотна відмінність в переході від бачення до стратегії, полягає в тому, що в стратегії шукаються можливості досягнення деяких цілей через спеціалізовані інвестиції. В стратегії інвестиційні ресурси визначені і варіанти досягнення цілей повинні бути оцінені, а програма розроблена для цих ресурсів, повинна передбачати справедливе, але в той же самий час економічно ефективно їх використання. Бенефіціари можуть мати більш різкі погляди, які вони хотіли б висловити щодо компромісних рішень, що приймаються при розробленні стратегії, але все ж це відбувається набагато рідше при всебічних консультаціях з зацікавленими сторонами з приводу стратегій, ніж при консультаціях з політичних питань або законодавства.

При описі стратегічних цілей пояснюється, як бачення може бути реалізоване. Кожна мета повинна вирішувати задану задачу (проблему або можливість), бути спрямованою на основні реформи, необхідні для переходу до сталого розвитку, бути вираженою так, щоб охопити всі аспекти проблеми і гарантувати «покупку» всіма відповідними зацікавленими сторонами, але в той же час бути досить конкретною, забезпечуючи можливість оцінки

виконання. Стратегія повинна охоплювати всі цілі, спрямовані на вирішення основних економічних, соціальних і екологічних питань сталого управління водними ресурсами, але в той же час бути в достатній мірі реалізованою і вичерпною.

Ключові цілі ІУВР можуть бути сформульовані для наступних головних областей:

- у міжнародному контексті водні ресурси повинні керуватися з дотриманням міжнародних угод, конвенцій, глобальних цінностей і хорошого добросусідства, що забезпечує рівноправне спільне використання водних ресурсів і користі від транскордонних водотоків;

- у національному контексті водні ресурси повинні керуватися, забезпечуючи досягнення національних цілей розвитку, таких як боротьба з бідністю, цілей розвитку тисячоліття та галузевих цілей у виробництві продуктів харчування, енергетиці, промисловості та захисті навколишнього середовища;

- у контексті потреб населення і екосистем водні ресурси повинні керуватися таким способом, щоб вони були доступними для кожного, задовольняючи основні потреби людей і екосистем. Ці потреби населення і екологічні вимоги повинні бути пріоритетом при розподілі водних ресурсів;

- у контексті управлінських принципів найбільш важливі принципи включають децентралізацію обов'язків до найнижчого рівня, участь громадськості в управлінні та процесі прийняття рішень, включаючи участь жінок, спільне управління (міжвідомче і різних агентств) і управління в межах гідрологічних одиниць (басейни річок);

- у контексті фінансової стійкості управління водними ресурсами виграє від повного відшкодування витрат виробництва в межах системи управління, при цьому користувачі та забруднювачі води оплачують послуги.

Плата за воду і тарифи, субсидії, стимули і обмеження є ключовим питанням.

Деякі цілі можуть бути узгоджені як пріоритетні, які повинні бути затверджені і реалізовані протягом короткого періоду часу. Інші цілі, які не є пріоритетними, можуть почати реалізовуватися, коли здійснені пріоритетні цілі, або якщо обставини зміняться, й вони отримують більш високий пріоритет.

Завдання, що відповідають кожній цілі, містять певні роботи, досягнення або порогові значення, які повинні бути досягнуті на певну дату. Вони формують ядро будь-якого плану дій і служать для концентрації ресурсів і керівництва вибором варіантів для дії. Оскільки цілі мають на увазі конкретні дії і зміни поведінки певних бенефіціарів, вони повинні бути результатом переговорів.

Досягнення цих цілей часто вимагає проведення законодавчих та інституційних реформ, підкріплених певним рівнем професіоналізму в управлінні та інструментарії. Постановка цілей реформ, пошук і ранжування управлінського інструментарію та підходів – важлива частина процесу переходу до ІУВР.

Інституційні ролі охоплюють функції, партнерства і системи, необхідні для реалізації стратегії. Що включає встановлення зв'язків між планом ІУВР і іншими стратегічними планами, а також координацію планів на різних рівнях (національний, обласний і місцевий) або різних секторів і географічних регіонів? Необхідно визначити, які організації несуть відповідальність та за якими розділами плану дій стратегії, їх ступінь свободи, і де вони мають зобов'язання перед іншими зацікавленими сторонами або координаторами стратегії. При цьому також необхідно раціоналізувати діяльність організацій (особливо, де їх обов'язки частково збігаються або конфліктують) або навіть запропонувати створення нових

організацій у міру необхідності.

Як тільки країна визначилася з тим, чого вона хоче досягти в плані цілей, завдань і пріоритетів, наступним кроком є з'ясування, як досягти цього з тих чи інших напрямках ІУВР.

План дій розробляється на основі стратегії і розглядається в наступному розділі, хоча є нерозривний зв'язок, при якій план знову співвідноситься зі стратегією, коли подальша оцінка і коригування мають значення.

7.4. Структура для вироблення стратегічних рішень

Розуміння проблем, що впливають на управління водними ресурсами, є фундаментальним першим кроком у напрямку до сталого управління і розвитку водних ресурсів.

Стратегічні рішення мають бути перевірені і адаптовані, тобто:

- точку зору бенефіціарів, включаючи політичних діячів;
- здійснимість стратегії, включаючи ризики;
- компроміси і інші чинники;
- вартість.

Буде потребуватися аналіз прийнятності запропонованої стратегії для політичних структур і бенефіціарів, а також в плані фінансової та технічної можливості.

У міру просування до фази детального планування, цей циклічний процес повторюється до тих пір, поки обсяг і графік робіт, а також забезпечення ресурсом не буде здійснено та буде прийнятним для бенефіціарів.

7.4.1. Важливі моменти

Пошук компромісів – неминучий аспект плану ІУВР. Завжди є переможці і ті, хто програє із даної ситуації, а рішення цієї проблеми відкритим для бенефіціарів способом є важким, але необхідним процесом. Найбільш очевидними компромісами є компроміси між водокористувачами, які недоотримають воду (втрата економічних вигод), і водокористувачами, які отримують додаткові водні ресурси (доступ до основних послуг). Інтереси приватного сектора і водогосподарського сектору можуть вступати в серйозне протистояння. Іншого роду компроміси можуть бути між поколіннями (поточне використання ресурсів може привести до втрат для майбутніх поколінь) або між цілями економічного розвитку і захистом навколишнього середовища.

Маючи справу з реальним світом часто розробляються плани з ідеалістичними цілями, які не враховують реальні фактори або обмеження. Плани часто політично наївні і не враховують того, що політичні рішення можуть створити проблеми для розвитку. Фінансові та інші ресурсні реалії часто вже не розглядаються, а діючі системи цінностей непомітно надають протекцію думок одних бенефіціарів на шкоду іншим.

Облік існуючих систем цінностей є важливим моментом прийнятності плану і ймовірності його виконання. Наприклад, якщо стратегія не враховує місцеві цінності, вона навряд чи буде «визнана» або здійснена, навіть якщо її підхід здається логічним. Це може мати місце в таких проблемних областях, як плата за воду або роль жінок, яким потрібно приділити особливу увагу, якщо очікуються зміни в системі цінностей.

Транскордонна природа водних ресурсів вимагає,

щоб країни використовували загальну систему цінностей для угод, забезпечуючи їх успішність. Світова система цінностей, що включає такі поняття, як права людини, справедливість і прийняття принципів ІУВР, може сприяти в досягненні міжнародного консенсусу, але не завжди повністю прийнятна на національному рівні.

7.4.2. Попередні запитання

Як ми забезпечимо основні рішення, які можуть визначити спільну мету і підхід плану ІУВР?

Щоб бути ефективною, стратегія повинна мати широку підтримку уряду, приватного сектора і громадянського суспільства. Ця підтримка повинна бути забезпечена з самого початку процесу планування. Це означає, що зацікавлені сторони, що представляють громадянське суспільство, приватний сектор і уряд, повинні брати участь на всіх етапах процесу розробки і реалізації стратегії, а також у виробленні рішень за обсягами робіт, процесу і очікуваних результатів. Багатьом країнам притаманний недолік монопольного використання процесу планування однією або декількома ключовими сторонами. Першопричиною цього є відсутність збалансованої участі або надмірний контроль уряду, а також вплив зовнішніх агентств.

Роботи повинні включати повний аналіз переважаючих структур управління водними ресурсами (включаючи основних водокористувачів, які впливають на водні ресурси) щодо цілей сталого управління, принципів і досвіду застосування ІУВР.

Проаналізуйте підходи, за допомогою яких водогосподарський сектор може бути реформований, і потреба в цьому. Які є варіанти, і які витрати. Що буде прийнятно в соціальному, політичному, економічному та

екологічному контексті? Прийміть рішення з відповідних варіантів і будьте готові обґрунтувати їх.

Процес консультацій з зацікавленими сторонами

Семінари мають велике значення для роз'яснення підстав для ключових рішень. Небезпека полягає в тому, що вони можуть використовуватися, щоб «штампувати» рішення, підготовлені в іншому місці або що рішення не можуть бути вироблені взагалі при спробах домогтися консенсусу.

Процес досягнення консенсусу / часткової згоди

Консенсус означає погодження. При деяких рішеннях все можуть жити, але вони можуть бути неоптимальними для кого-небудь з бенефіціарів. У ситуаціях, де необхідно знайти компроміси, є вигравші і програвші, тому важко досягти консенсусу. Нарешті, не повинна бути втрачена з уваги важлива роль, яку відіграють політичні діячі. Важливо, щоб особи приймають рішення, які несуть відповідальність, як за рішення так і за їх наслідки, брали участь і отримували необхідні консультації на всіх етапах і по всіх подіях, якщо стратегія повинна бути адаптована і реалізована.

Координація і взаємодія стратегій

Формування чіткої водогосподарської стратегії може сприяти виконанню інших стратегій і програм, які адаптують водогосподарські цілі сумісні з стійким управлінням водними ресурсами. Щоб досягти цього не достатньо пасивного розповсюдження плану ІУВР, його підготовка повинна супроводжуватись активною участю урядових організацій по координації планування.

Принципи, що допомагають в обранні стратегії:

- максимальне використання існуючих можливостей. Скрізь, де це можливо, використовуйте наявний потенціал існуючих організацій замість того, щоб створювати нові.
- розроблення механізмів координації. Можна

організувати одну відповідальну «групу координації» (або інший відповідний механізм), який буде координувати участь бенефіціарів міністерств у виборі і плануванні стратегії.

- управління інформацією. Хороша координація повинна полегшити максимізувати обмін інформацією між організаціями, програмами планами (типи стратегії боротьби з бідністю, програм водопостачання і санітарії, екологічні програми) і забезпечувати більш ефективне використання ресурсів.

7.5. Області впливів ІУВР

Впровадження більш стійких і інтегрованих підходів до управління водними ресурсами та розвитку, вимагає змін у багатьох сферах і на багатьох рівнях. І хоча це може бентежити судженнями, про те важливо пам'ятати, що поступові зміни дають більш стійкі результати, ніж спроба повністю перебудувати всю систему в один прийом. На початку процесу реформ необхідно розглянути:

- які зміни необхідно провести для досягнення узгоджених цілей? Де можливі зміни при поточній соціальній, політичній, і економічній ситуації?
- яка логічна послідовність реформ?
- які реформи потрібно провести спочатку, щоб забезпечити умови для інших змін?

При розгляді управління водними ресурсами в майбутньому різні варіанти змін можуть бути обрані фахівцями, але необхідно врахувати три аспекти. Це три наріжних камені: сприятливі реформам умови, інституційна структура та інструменти управління (рис. 7.2).

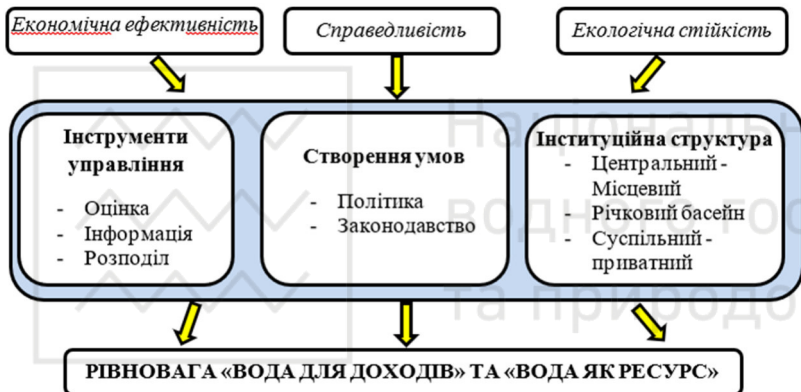

Рис. 7.2. Три «наріжних камені» інтегрованого управління водними ресурсами

7.5.1. Створення умов

Цей аспект включає політичні умови, існуюче законодавство і систему фінансування. Законодавчі процеси вимагають часу, часто декількох років, і їх зміна трудомістка. При цьому законотворчість часто запізнюється в реагуванні на динамічні зміни в стані суспільства і водних ресурсів. Зазвичай, закони і пов'язані підзаконні акти, що регулюють використання водних ресурсів, готуються в різних секторах, а також є частиною загально прийнятих законів, що також ускладнює ситуацію.

Природоохоронні закони і нормативні документи, нормативні документи по утилізації стічних вод, закони і нормативні документи по водопостачанню та експлуатації гідротехнічних споруд часто не координуються та розробляються різними агентствами і в різний час. Спільна мета процесу законодавчих реформ полягає в тому, щоб гарантувати, що ключові політичні цілі можуть досягатися при юридичній підтримці, що забезпечено відповідність в

законах і нормативних документах усіх секторів, що мають справу з водними ресурсами. Ключові цілі створення відповідних умов включають:

- підключення уряду, як «власника» усіх водних ресурсів, і вибраного міністерства, в якості органу управління водними ресурсами і регулюючого відомства;
- визнання міжнародних конвенцій і угод, включаючи транснаціональні протоколи, наприклад, конвенція по ветландам і протоколи для транскордонних потоків;
- розроблення ефективних механізмів водорозподілу, включаючи систему підтримки рішень по розставлянню пріоритетів; наприклад, комунальне водокористування і екологічні попуски мають первинне значення;
- розроблення механізмів для управління забрудненням довкілля в гармонії з екологічними законами і інструкціями, наприклад, класифікація водойм, стандарти по скиданнях стічних вод і стандарти моніторингу;
- забезпечення законодавчої бази для інституціональної реформи, наприклад, для управління у межах річкового басейну, для водогосподарських комітетів, і т.д.
- регулювання ситуацій у разі дефіциту води, повеней і надзвичайних ситуацій із забрудненням;
- створення умови для покриття витрат виробництва, плати за воду, стимулів і фінансових заходів, що забезпечують стійкість;
- розроблення положень про санкції у випадках недотримання законів.

Тринадцять ключових напрямів при впровадженні ІУВР

Створення відповідних умов для впровадження ІУВР:

1. Політика – постановка цілей використання, захисту і

охорони водних ресурсів.

2. Законодавча база – правила досягнення політичних цілей.

3. Фінансові і стимулюючі структури – розподіл фінансових коштів, що відповідає вимогам розвитку водних ресурсів.

Інституціональні ресурси:

4. Створення організаційної структури - формат і функції.

5. Створення інституціонального потенціалу - розвиток трудових ресурсів.

Інструменти управління:

6. Оцінка водних ресурсів – інвентаризація ресурсів і потреб.

7. Плани для ІУВР – поєднання варіантів розвитку, використання ресурсів і соціальних взаємодій.

8. Управління попитом – ефективніше використання води.

9. Інструменти соціальних змін – стимулювання громадянського суспільства в плані дбайливого відношення до водних ресурсів.

10. Вирішення конфліктів – рішення суперечок, забезпечення процесу водорозподілу.

11. Регулюючі інструменти – виділення і використання лімітів на водні ресурси.

12. Економічні інструменти – використання оплати і цін для забезпечення ефективності і справедливості.

13. Управління і обмін інформацією – підвищення рівня знань для кращого управління водними ресурсами.

7.5.2. Інституціональні ролі

Урядові організації і відомства, місцеві органи влади, приватний сектор, організації громадянського суспільства і товариства, всі разом складають інституціональну структуру, яка в ідеалі, має бути налаштована на виконання стратегії і правових норм. Будь то існуючі водогосподарські

організації або нові утворення, проблема полягає в забезпеченні їх ефективності, що вимагає посилення їх потенціалу. Підвищення рівня проінформованості, участі і консультацій повинно служити цілям підвищення професіоналізму і розуміння у політиків, керівників водного господарства і фахівців в усіх секторах. Ключові цілі для інституціональної структури:

- розподіл функцій управління водними ресурсами і функцій забезпечення послуг (іригація, гідроенергетика, водопостачання і каналізація) і консолідація уряду, як власника водних ресурсів, сприяючого створенню умов, але що не є постачальником послуг. Це дозволить уникнути конфлікту інтересів і заохотить господарську автономію;
- управління поверхневими водними ресурсами в межах меж басейну річки, а не у відповідність з адміністративними межами, децентралізуючи функції регулювання і обслуговування до найнижчого прийняттого рівня і розвиваючи участь бенефіціарів і громадськості в плануванні і виробленні управлінських рішень;
- забезпечення балансу між масштабом і складністю регулюючих функцій і професіоналізмом і людськими ресурсами, потрібними для їх виконання. Потрібна довгострокова програма створення потенціалу для розвитку і підтримки відповідного рівня професіоналізму;
- полегшення, регулювання і заохочення потенційного внеску приватного сектору у фінансуванні і наданні послуг (іригація, гідроенергетика, водопостачання і каналізація).

7.5.3. Інструменти управління

Політика і законодавство встановлюють «правила гри», інституціональні ролі визначають «гравців» і що вони повинні робити, тоді як інструменти управління – «компетентність і професіоналізм гравців» потрібні, щоб грати в гру. Проблеми управління водними ресурсами в конкретній країні визначають які інструменти управління є найбільш прийнятними та де їх зусилля мають бути сконцентровані. Такі проблеми, як ризики повені, дефіцит води, забруднення, виснаження підземних вод, конфлікти між користувачами у верхній / нижній течії, ерозія і замулювання – усі вони вимагають спеціального поєднання інструментальних засобів управління, яке буде ефективно використано. Ключовими цілями в контексті інструментальних засобів управління є:

- створення гідрологічних і гідрогеологічних служб, що відповідають конкретному стану водних ресурсів і ключовим проблемам управління водними ресурсами;
- збір інформації про водні ресурси, обґрунтований на моніторингу і оцінці стану водних ресурсів, яка у разі споживання, доповнюється даними моделювання й використовується для підвищення проінформованості громадськості;
- розроблення механізму водорозподілу, дозвільної системи на огорожу поверхневих і підземних вод, скиданні стічних вод і пов'язаних баз даних;
- розроблення стратегії і структур планування та підготовка фахівців в області оцінки ризиків, проведення екологічної, соціальної і економічної оцінок;
- підготовка фахівців з управління попитом і використання цін та вартості для підвищення рівня

ефективності використання й справедливого доступу до ресурсів;

- розвиток людських ресурсів та створення потенціалу для управління водними ресурсами й вирішення інституціональних проблем.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДО СТРАТЕГІЇ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Питання, пов'язані з проблемами боротьби з бідністю

Чи допоможе наша стратегія:

- розширенню доступу до водних ресурсів для продуктивних видів використання, наприклад через розробленняку запасів підземних вод, застосування економічних дрібномасштабних технологій і систем повторного використання?

- задовольнити потреби у воді бідних людей?

- створити послуги, що якнайкраще відповідають потребам користувачів, їх здатності платити, їх можливостям управляти і обслуговувати інфраструктуру?

- задовольняти потреби людей у воді в землеробстві, тваринництві, рибництві і будівництві житла?

Питання, пов'язані з водним дефіцитом і конкуренцією за воду

Чи дозволить наша стратегія:

- розподіляти воду стратегічно вивірено?

- підвищити ефективність використання водних ресурсів і сприяти управлінням попитом?

- сприяти розвитку нетрадиційних водних ресурсів?

Питання, пов'язані з поліпшенням положення жінок

Чи приділяє стратегія підвищену увагу:

• забезпеченню доступу до найближчих джерел води хорошої якості для питних потреб і використання в домогосподарствах?

• забезпеченню доходів в результаті діяльності жінок, які потребують води?

• права на водні ресурси жінок?

• обліку проблем жінок у водогосподарських організаціях і програмах?

• участі жінок в діалозі по водних ресурсах і гарантії того, що їх погляди і прохання будуть сприйняті?

Питання, пов'язані із захистом екосистем

Чи вирішує наша стратегія:

• питання виділення води для екологічних потреб?

• питання управління водними ресурсами для задоволення вимог екосистем по своєчасному постачанню води необхідної якості і в необхідних кількостях?

• як оцінювати товари і послуги, що забезпечуються екосистемами?

• питання контролю забруднення водних ресурсів?

• питання дії управління прісними водами на прибережне і морське середовища?

• питання сталого використання підземних вод?

Питання, пов'язані зі здоров'ям людей

Чи підтримує наша стратегія активно:

• кращий розвиток і управління водного господарства з метою скорочення пов'язаних з водою хвороб, типу малярії, шистосомозу і діареї?

• вдосконалення санітарних систем в містах і сільських районах?

• стабільне водопостачання і санітарні послуги для найбільш вразливих верств населення?

Питання, пов'язані з економічним розвитком

Чи дозволяє наша стратегія:

• *розподіляти воду між секторами способом, який заохочує економічний розвиток, а також боротьбу з бідністю і забезпечення екологічної стійкості?*

• *створити макроекономічне середовище, яке сприяє хорошому управлінню водними ресурсами?*

8. ПІДГОТОВЛЕНИЙ І ЗАТВЕРДЖЕНИЙ ПЛАН ІУВР

8.1. Які очікувані результати?

Після угоди по стратегії управління водними ресурсами наступним кроком є використання її положень в плані, який деталізує, що повинно бути зроблено, ким, коли і які ресурси використовуватимуться. Розроблення виконуваного, прийняттого і обґрунтованого плану є очікуваним результатом цього етапу циклу планування.

Рис. 8.1. Фази підготовки та затвердження плану ІУВР

8.2. Чотири питання

Коли приходить час реального складання плану, виникають чотири питання, на які потрібно відповісти:

- зміст плану;
- участь політичних структур і громадськості;
- часові рамки для завершення плану,

- хто складає план.

8.2.1. Яким має бути зміст плану?

Є ряд проблем, які необхідно розглянути в плані ГУВР. Ці проблеми відрізняються від країни до країни, в залежності від стану водних ресурсів і системи. У плані можуть розглядатися лише короткострокові заходи або заходи, що визначають тенденції розвитку в середньостроковому плані (наприклад, Рамка 14).

Мінімально, план ГУВР повинен містити наступне:

Опис методу управління водними ресурсами, який планується замінити. Як він виник, як довго використовується, які узаконені інструменти (стратегії, закони і організації) підтримують його і які недоліки поточного методу управління водними ресурсами.

Опис поточного стану водних ресурсів в країні (оцінка водних ресурсів), розглядаючи наступні питання:

- розподіл опадів, основні річки, озера, водосховища і так далі. По суті, опис того, де водні ресурси є, а де немає.
- водокористування, і хто є користувачами, яку частину водних ресурсів вони використовують і для яких цілей.
- соціальні і інституційні структури для управління водними ресурсами.
- опис випадків повеней і посухи, частота виникнення, а також масштаб повені або посух.
- водозбереження і стратегії управління попитом, що реалізуються.
- опис «інших» джерел води, що використовуються (опріснення, повторне використання, і так далі).
- питання, які були підняті бенефіціаріями в процесі участі.

Опис масштабу робіт. Які цілі і завдання ми бажаємо вирішити, розробляючи план ІУВР. Перспектива управління водними ресурсами, а також рівень завдань, що розглядаються в плані (національний, провінційний або місцевий рівень)

Опис того, як ми плануємо реалізувати перспективи, цілі і завдання. Або із посиланням на водогосподарську стратегію, або включаючи відповідні питання безпосередньо в план.

У плані Буркіна-Фасо розглядаються всі розділи, описані в главі 6. У описі також можуть бути розділи, які визначили самі бенефіціари (наприклад: Система управління; Землекористування; Продуктивність води; Охорона водних ресурсів; і так далі).

План повинен включити розділ, який пов'язує план ІУВР з іншими національними процесами і планами. Наскільки, наприклад, план ІУВР відповідає планам боротьби з бідністю або комплексному плану розвитку, ресурсні вимоги для реалізації плану.

8.2.2. Як ми забезпечимо ефективну політичну і громадську участь в складанні плану?

Процес, що забезпечує політичну і громадську участь, розглянутий в розділі 1 (мобілізація процесу планування). Необхідно вирішити, на скільки активною має бути участь, як часто надаватиметься можливість бенефіціарам зробити свій внесок, які засоби зв'язку будуть використані? Як ми доведемо інформацію до бенефіціарів, як ми скомпонуємо думки бенефіціарів і як ми врахуємо їх думки в плані? (Консультації, зв'язок і зворотний зв'язок). Це необхідно виконати в контексті забезпечення зобов'язань відносно плану.

Політичні зобов'язання повинні підтримуватися в ході

процесу планування, але на цьому етапі може виникнути супротив, якщо є які-небудь загрози влади або пропонуються значні реформи в інституційній структурі. Консультації і тісна співпраця із зацікавленими міністерствами на найвищому рівні важливі для отримання підтримки в ході складання плану.

8.2.3. Хто складає план?

Завершальне питання: хто складає план? Чи потрібна одна людина для написання плану або повинна працювати група? Це мають бути представники плануючого органу або міністерства? Чи потрібно використовувати консультантів? Хто вибирає і призначає консультантів?

Важливо щоб людина (група), яка складає план, або брала участь, або знала про результати усіх етапів процесу.

8.3. Ухвалення планів

Після завершення плану, він має бути прийнятий усіма бенефіціарами, включаючи уряд. Не має сенсу витратити ресурси на розроблення плану, який відкидається або кладеться на полицю і ніколи не буде здійснений. Саме тому вкрай важлива політична підтримка і участь бенефіціарів з самого початку процесу розроблення плану ГУВР. Якщо процес участі був добре організований, то погодження не має бути проблемним.

Вирішіть на першій зустрічі з бенефіціарами, які умови мають бути забезпечені. При цьому, із самого початку потрібно відстежувати чи відповідає процес умовам, які потрібні для погодження плану. У Південній Африці, наприклад, чітко визначено Міністерством Водного Господарства і Лісництва, погодження на створення Басейнової Водогосподарської Організації буде

отримано тільки у тому випадку, якщо доведено, що процес участі громадськості був організований на прийнятному рівні.

Досягнення угоди про процес розроблення плану і його зміст на самому початку підвищує шанси, що план буде погоджений бенефіціарами і урядом. Якщо усі бенефіціари (включаючи уряд) були залучені в розроблення плану з самого початку, погодження повинне стати простою формальністю.

Стратегія підтримки зв'язків з бенефіціарами і урядом при складанні плану має бути частиною стратегії, розробленої робочою групою для усього процесу планування. Завершальний план ІУВР необхідно широко розповсюдити, він має бути легко доступним. Це важливо, тому що, без відносного процесу консультацій, буде неможливо працювати з усіма зацікавленими сторонами. Більшість консультацій можуть бути тільки вибірковими, тому, як тільки національний план буде прийнятий, важливо, щоб кожен мав доступ до нього і мав можливість оскаржати його і підготуватися до наслідків його виконання.

ОЦІНКА ПЛАНУ ІУВР – ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ЗАПИТАНЬ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИЧЕТНОСТІ КРАЇНИ ЧЕРЕЗ УЧАСТЬ В ПРОЦЕСІ:

- *чи описує план ІУВР процес участі, який зазвичай забезпечує почуття причетності до плану?*
- *чи містить план ІУВР основні проблеми, визначені в ході процесу консультацій і дії процесу на зміст плану?*
- *чи передбачає план зв'язку з іншими національними планами розвитку і урядовими документами, які розглядають або повинні розглядати питання*

сталого управління і розвитку водних ресурсів?

- *чи є рішення відносно поширення плану для громадськості?*

ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОБЛЕМ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ:

- *на скільки адекватні існуючі дані по водних ресурсах?*
- *на скільки добре визначено характер і причини проблем використання водних ресурсів? Чи є якісь невизначені тенденції?*
- *до якої міри аналіз проблем розглянув поточні підходи до управління водних ресурсів?*

ЦІЛІ, ПОКАЗНИКИ І МОНІТОРИНГ:

- *чи визначає план ІУВР середньо і довгострокові цілі сталого управління водними ресурсами чи встановлені показники їх виконання, щорічні і середньострокові завдання ?*
- *ці показники і завдання чи є такими, що відповідають і сумісні з політичними і стратегічними напрямками плану?*
- *адекватні і стійкі існуючі та запропоновані системи контролю і оцінки?*

ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ:

- *чи містить план пріоритетні заходи, що відповідають цілям і завданням і здійсненними у світлі встановлених причин, цілей, їх розрахункової вартості, наявних ресурсів, організаційних можливостей і ефективності минулих стратегій?*
- *чи підкріплена стратегія адекватним і вірогідним фінансуванням, і чи можливе її коригування відповідно до фінансових потоків, що змінюються.*

- у якому ступені структурні і секторні цілі та заходи плану співвідносяться з ключовою політикою, інституційними і управлінськими обмеженнями (управління) для сталого управління водними ресурсами?
- чи розглядається вода як економічний, а також соціальний товар, зобов'язання перед користувачами нижньої течії, різних форми і взаємозалежного характеру ресурсу та конкуруючих видів водокористування у басейнах?
- у якому ступені план вирішує усунення обмежень участі громадськості, зокрема, жінок і дії існуючих систем управління водними ресурсами?

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічні основи управління водними ресурсами : навч. посіб. / Томільцева А. І. та ін. Київ, 2017. 200 с.

2. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона : навч. посіб. / В. К. Хільчевський та ін. ; за ред. В. К. Хільчевського. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. 172 с.

3. Павлов В. І., Сташук А. В. Басейнове управління водними ресурсами: досвід і перспективи : монографія. Рівне, 2013. 334 с.

4. Пінчук О. Л., Герасімов Є. Г., Куницький С. О. Директиви ЄС у сфері управління водними ресурсами : довідник. Рівне, 2019. 232 с.

5. Сташук В. А. Еколого-економічні основи басейнового управління водними ресурсами : монографія. Дніпропетровськ, 2006. 480 с.

6. Яцик А. В., Грищенко Ю. М., Волкова Л. А., Пашенюк І. В. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення, управління : підручник. Київ, 2007. 360 с.

7. A Handbook for Integrated Water Resources Management in Basins. URL: <https://www.inbo-news.org/IMG/pdf/GWP-INBOHandbookForIWRMinBasins.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

8. Community water strategies: a framework for implementation : working document. URL: https://www.mcgill.ca/cariwin/files/cariwin/cws_framework_v2_0.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

9. Dalal-Clayton B., Bass S. Sustainable Development Strategies: A Resource Book. London, 2002. 388 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781849772761> (дата звернення: 13.10.2022).

10. Guidelines in Preparing a National Integrated Water Resources Management and Efficiency Plan: Advancing the

WSSD Plan of Implementation. URL: <http://www.pacificwater.org/userfiles/file/National%20IWRM%20Plan%20Development.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

11. Guidelines on Strategic Planning and Management of Water Resources. URL: <https://www.ircwash.org/sites/default/files/UNESCAP-2004-Guidelines.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

12. Integrated Water Resources Management Plans: training manual and operational guide. URL: <https://cap-net.org/wp-content/uploads/2020/03/IWRM-Plans-English.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

13. Progress on Integrated Water Resources Management: global indicator 6.5.1 updates and acceleration needs. URL: https://www.unwater.org/sites/default/files/app/uploads/2021/09/SDG6_Indicator_Report_651_Progress-on-Integrated-Water-Resources-Management_2021_EN.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

14. Stakeholder Dialogues on Sustainable Development Strategies : Lessons, Opportunities and Developing Country Case Studies / Ed. by B. Dalal-Clayton, K. Swiderska, S. Bass. London, 2002. 162 p. URL: <https://www.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/9215IIED.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

15. Towards Integrated Water Resources Management. International experience in development of river basin organisations: International experience in development of river basin organisations. URL: <http://www.pacificwater.org/userfiles/file/National%20IWRM%20Plan%20Development.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

Наукове видання

*Пінчук Олег Леонідович
Герасімов Євгеній Генріхович
Куницький Сергій Олегович*

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Навчальний посібник

Технічний редактор

Г. Ф. Сімчук

Підписано до друку 09.09.2022 р. Формат 60×84 ¹/₁₆.
Ум.-друк. арк. 5,9. Обл.-вид. арк. 6,2.
Тираж 100 прим. Зам. № 5592.

*Видавець і виготовлювач
Національний університет
водного господарства та природокористування,
вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33028.*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції РВ № 31 від 26.04.2005 р.*